

ERVEN IN HET LANDSCHAP

EEN HANDIGE PUBLICATIE VOOR INTEGRATIE VAN
LAND- EN TUINBOUWBEDRIJVEN IN HET LANDSCHAP

Colofon

WERKTEN MEE AAN DEZE PUBLICATIE:

- ♦ Hooibeekhoeve (Geel),
- ♦ dienst Landbouw- en Plattelandsbeleid provincie Antwerpen,
- ♦ proefbedrijf voor de Veehouderij (Geel),
- ♦ Proefstation voor de Groenteteelt (Sint-Katelijne-Waver),
- ♦ Proefcentrum Hoogstraten,
- ♦ Natuurwerk VZW,
- ♦ de Provinciale Landbouwkamer van Antwerpen.

REDACTIE: Leen Dierckx,
tuin- en landschapsarchitecte Hooibeekhoeve, provincie Antwerpen

EINDREDACTIE: Soraya Stuer,
dienst Landbouw- en Plattelandsbeleid, provincie Antwerpen

VORMGEVING: Raf Vorsselmans

COPYRIGHT FOTO'S: Hooibeekhoeve en dienst Landbouw- en Plattelandsbeleid provincie Antwerpen, behalve foto's in

- ♦ 10.3. – Bacterievuur: pcfruit – DAT - Charles de Schaetzen
 - ♦ 8.4. – Moesmand: *forestavenue.be*.
 - ♦ sectorgebonden fiches
 - » Varkenshouderij: Boerenbond
 - » Glastuinbouw: Proefstation voor de Groenteteelt.
-

INHOUDSTAFEL

Voorwoord	6
1. Erfbeplanting: een goede zaak voor iedereen!	8
2. Beschrijving project 'Erven in het landschap: van ontwerp tot beheer'	10
3. Erfbeplantings- en landschaps- bedrijfsplannen: realisaties	14
4. Monitoring van bedrijven	16
5. Juridische aspecten	18
5.1. Wettelijke bepalingen: Veldwetboek en gemeente	18
5.2. Vergunningsaanvragen	19
6. Enquête bij gemeentes	22
7. Beplanting op en rond het bedrijf	24
7.1. Bedrijfs- en privétuogang	26
7.2. Binnenerf	28
7.3. Bedrijfswoning en privétuin	29
7.4. Bedrijfszone	30
7.5. Voederkuilen en voedersilo's	32
7.6. Stallen en loodsen	34
7.7. Krengenhuisje	36
7.8. Bedrijfsmestopslag, mestvaalt en opslagplaats voor organisch afval	38
7.9. Tuinbouw- en akkerbouwgewassen	40
7.10. Biogasinstallaties en mestverwerking	42
7.11. Water	43
7.12. Boven- en ondergrondse infrastructuur	45
8. Ontwerpelementen	46
8.1. Bomen	46
8.2. Haag, heg en houtkant	50
8.3. Snoei- en leivormen	54
8.4. Moestuin	56
8.5. Boomgaard	58
8.6. Klimplanten	60
8.7. Erfverhardingen	61
8.8. Afsluitingen en poorten	64
9. Je bedrijf in de toekomst: iets om rekening mee te houden!	68
10. Plantadvies	69
10.1. Plant streekeigen, inheemse en autochtone planten	69
10.2. Voor, tijdens en na het planten	71
10.3. Bacterievuur	76
11. Van groenscherm naar landschapsintegratie	78
12. Sectorspecifieke kenmerken	80
13. Lijst van gebruikte planten in deze publicatie	82
14. Slotwoord	86
Bijlagen	

VOORWOORD

Sinds vele duizenden jaren drukt de mens zijn stempel op het landschap, en dit vanaf het ogenblik dat hij zich op vaste plaatsen begon te vestigen en aan landbouw en veeteelt begon te doen.

De land- en tuinbouwsector bepaalt tot op de dag van vandaag in grote mate het uitzicht van het landschap. Als boer en tuinder bepaal je dus mee de ruimtelijke kwaliteit van onze open ruimte. De voorbije decennia wordt er alleszins meer en meer over nagedacht over de verzoening van milieu en landbouw. We merken meer en meer dat er in de planvorming en in de opmaak van het provinciale beleid rekening gehouden wordt met de inrichting van het landschap van de toekomst. Maar ook van onderuit dragen steeds meer land- en tuinbouwers op hun manier een steentje bij tot de ruimtelijke

ontwikkeling van hun omgeving. Daarom is het ook voor hen belangrijk om te investeren in landschapsintegratie, om aandacht te besteden aan de gebouwen en omliggende gronden.

Voor de land- en tuinbouwsector is deze nieuwe situatie een hele verantwoordelijkheid, maar tegelijkertijd ook een kans. Als provincie willen we hen hier graag bij helpen. Met het project 'Boeren-landschap' streven we ernaar dat erfbeplanting en de integratie van land- en tuinbouwbedrijven in het landschap doordacht gebeuren. Heel concreet kunnen land- en tuinbouwers terecht bij de provinciale landschapsarchitect voor een gratis erfbeplantings- of landschapsbedrijfsplan, en via de provinciale Landbouwkamer kunnen ze zelfs financiële ondersteuning krijgen bij de aanplanting. Maar ook met deze handige publicatie

willen we de landbouwer betrekken bij dit belangrijke thema. Samen met Europa dat vanuit het PDPO II-programma in dit project investeert, hopen we zo onze land- en tuinbouwers te ondersteunen en de ruimtelijke belevingswaarde van het platteland te verhogen.

PETER BELLENS

Gedeputeerde voor landbouw- en plattelandsbeleid provincie Antwerpen

© Patrick Hattori

1. ERFBEPLANTING: EEN GOEDE ZAAK VOOR IEDEREEN!

Land- en tuinbouwbedrijven bepalen mee het beeld van ons Antwerpse platteland. Een mooi ingekleed en in het landschap geïntegreerd bedrijf is voor de bewoners en voor recreanten, voorbijgangers en vakantiegangers een lust voor het oog. Bewoners vertoeven op een aangename woon- en werkplaats en recreanten waarderen de grotere plattelandsbeleving door zowel oude als nieuwe bedrijven te ontdekken. Voor de land- en tuinbouwer zelf is zijn erf het visitekaartje van zijn bedrijf.

Oude boerenerven zijn doorheen de tijd al grotendeels verankerd in het landschap, waarbij de groenzone voornamelijk een

nutsfunctie had voor zowel mens als dier. Zo leveren een boomgaard, moestuin, bloemenborder en kruidentuin groenten en fruit. Hagen zorgen dan weer voor afscheiding en beschutting van vee, en houtkanten leveren brandhout. Elke beplanting heeft haar nut.

Door de evolutie in de landbouw hebben veel van deze zaken plaats moeten maken voor uitbreiding van stallen en loodsen. Beplantingen bleven jammer genoeg vaak achterwege.

Vandaag de dag krijgt beplanting op land- en tuinbouwbedrijven opnieuw aandacht en werken ook nieuwe en moderne bedrijven mee aan een aantrek-

kelijk platteland door in te spelen op verschillende waarden zoals ecologie, landschapszorg en cultuurhistorie. De verfraaiing van de woon- en werksituatie hoort nu ook bij de beroepstrots van de boer. Naast het esthetische aspect zorgt beplanting trouwens voor privacy, en dieren kunnen er in schuilen, voedsel zoeken en zich voortplanten. Daarnaast biedt beplanting beschutting tegen wind, zon en regen, en vormt ze een stof- en geurfilter. Kortom: erfbeplanting is een goede zaak voor alles en iedereen, als het maar correct en doordacht gebeurt.

Met deze publicatie willen we aantonen dat land- en tuinbouwers hun bedrijf optimaal kunnen integreren in het omliggende landschap, rekening houdend met de specifieke bedrijfs-technische aspecten van het bedrijf.

De beplanting moet zodanig gekozen worden dat ze geen nadeel berokkent aan bewoners of dieren.

Zo vermijd je best giftige planten, specifiek op pluimveebedrijven zijn struiken die overvloedige bessen dragen te vermijden en hoge dichte aanplantingen bij serres zijn uit den boze. Verderop ontdek je do's en don'ts over erfbeplanting.

Naast land- en tuinbouwers kunnen ook stedenbouwkundige ambtenaren, groen- en milieuanbtenaren, ontwerpers, studie- en adviesbureaus in deze publicatie vele ideeën en kennis over erfbeplanting vinden. De talrijke foto's tonen mooie voorbeelden en bieden je hopelijk veel inspiratie om land- en tuinbouwbedrijven in een groen kleedje te steken.

“ Vanuit de buitenwereld krijgen we ook enkel mooie en positieve reacties, dus het is het waard. ”

2. BESCHRIJVING PROJECT 'ERVEN IN HET LANDSCHAP: VAN ONTWERP TOT BEHEER'

Het project 'Erven in het landschap: van ontwerp tot beheer' was een samenwerkingsverband tussen hoofdpromotor Hooibeekhoeve (provinciaal praktijkcentrum voor melkvee, voedergewassen en plattelandsontwikkeling) en partners Proefbedrijf voor de Veehouderij (Geel), Proefstation voor de Groenteteelt (Sint-Katelijne-Waver), Proefcentrum Hoogstraten,

Natuurwerk VZW en de Provinciale Landbouwkamer van Antwerpen. Het project werd gerealiseerd in het kader van het programmadocument voor plattelandsontwikkeling PDPO II en gefinancierd door de provincie Antwerpen, de Vlaamse overheid en het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling onder het motto 'Europa investeert in zijn platteland'.

Het project liep van 2008 en tot eind 2010 en bestaat uit drie luiken:

- ♦ we maken kosteloze erfbeplantings- of landschapsbedrijfsplannen voor land- en tuinbouwers in de provincie Antwerpen
- ♦ we ontwikkelen een methodiek die land- en tuinbouwers in staat stelt om zelf onderhoudsplannen op te stellen
- ♦ we organiseren een studiedag samen met de lancering van deze publicatie.

Gratis en vrijblijvend

Het advies en de erfbeplantings- en landschapsbedrijfsplannen van de door het project aangestelde landschapsarchitect waren gratis en vrijblijvend: uiteraard mocht je afwijken van het plan bij de uitvoering. Het plan is immers sturend en stimulerend bedoeld, en biedt een houvast en visie op langere termijn. Zo kun je het plan bijvoorbeeld koppelen aan een bouwaanvraag, en naast aanplantingsadvies ook advies krijgen over de inplanting van bedrijfs-

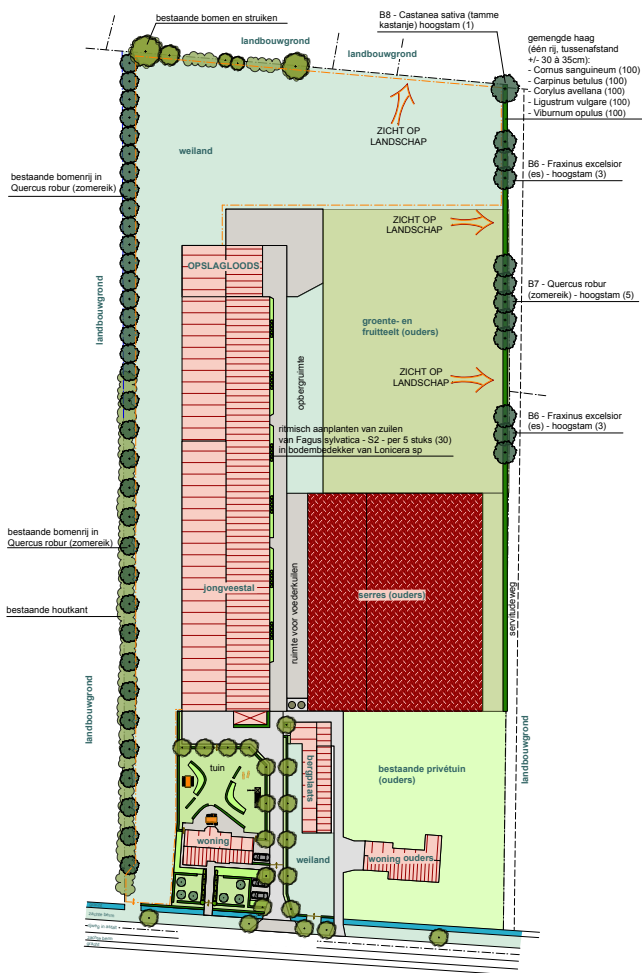
gebouwen, sleufsilo's, hoevetoerisme, agrarische architectuur, enz. In het plan is dan rekening gehouden met het landbouwtechnische aspect.

Wat is een erfbeplantingsplan?

Het erf is het visitekaartje van de land- en tuinbouwer, dat zijn manier van leven en werken uitstraalt en bijdraagt tot het beeld dat de maatschappij heeft van de land- en tuinbouw. Een verzorgd en landschappelijk aantrekkelijk erf getuigt van goede smaak en zin voor schoonheid en geeft de uitbater een gevoel van beroepstrots. Maar het erf heeft ook een maatschappelijke en ecologische functie: milieu-, natuur-, cultuur- en landschapszorg. In het erfbeplantingsplan worden al deze functies efficiënt gecombineerd om het positieve imago van de land- en tuinbouwsector te verhogen.

Hoofddoel van erfbeplanting is de bedrijfsgebouwen en het woonhuis te integreren in het landschap, met respect

voor de eigen identiteit van het bedrijf. Het erfbeplantingsplan zorgt voor een aangepaste stijl en sfeer eigen aan de omgeving van het bedrijf. De beplanting is functioneel afgestemd op de inrichting en het gebruik van de bedrijfsgebouwen.

Algemene vuistregel bij erfbeplanting is het hoofdzakelijk gebruik van soorten die in de omgeving thuishoren: inheemse of streekeigen soorten. Deze zijn goedkoop, groeien het best, zijn beter bestand tegen ziekten en plagen en ze geven de omgeving terug wat er van nature thuishoort.

Wat is een landschapsbedrijfsplan?

Het landschapsbedrijfsplan is ambitieuzer en gaat een stap verder: omliggende gronden van het bedrijf worden onder de loep genomen. De bedoeling is het creëren van meer landschappelijke en ecologische waarden op deze gronden.

Dit kan o.a. concreet gebeuren door:

- ♦ de aanleg van kleine landschapselementen zoals hagen, knotbomen, solitaire bomen, poelen, fruitboomgaarden, enz.
- ♦ het promoten van beheersovereenkomsten
- ♦ het behoud en herstel van cultuurhistorische elementen
- ♦ de zuivering van afvalwater
- ♦ inrichtingswerken ter bevordering van sommige soorten (houtmijten, nestkasten, vlinders enz.).

Het landschapsbedrijfsplan richt zich op de volledige bedrijfsvoering, waarbij eerst de reeds aanwezige natuur op het gehele bedrijf in kaart wordt gebracht en vervolgens berekend wordt wat deze kan opbrengen (perceelsrandenbeheer, onderhoud houtkant, enz.). Verder worden de mogelijkheden voor inpasbaarheid van nieuwe aanvullende natuurelementen op korte en lange termijn in het plan opgenomen. Bij de opmaak wordt rekening gehouden met de bedrijfsvoering: voorgestelde maatregelen moeten passen in de landbouwpraktijk en ondersteund worden door de bedrijfsleiders. Alles gebeurt in overleg met de landbouwer.

“ We willen burenen en passanten aan de buitenkant van ons bedrijf tonen hoe het er binnen aan toe gaat. Als we een nette en verzorgde omgeving laten zien zullen ze verwachten dat ook onze teelt net en verzorgd is. ”

Subsidie beplanting

Voor de aankoop van inheemse beplanting konden tien aanvragers per jaar vanuit het project en i.s.m. de Provinciale Landbouwkamer van Antwerpen rekenen op een subsidie van zo'n 450 euro.

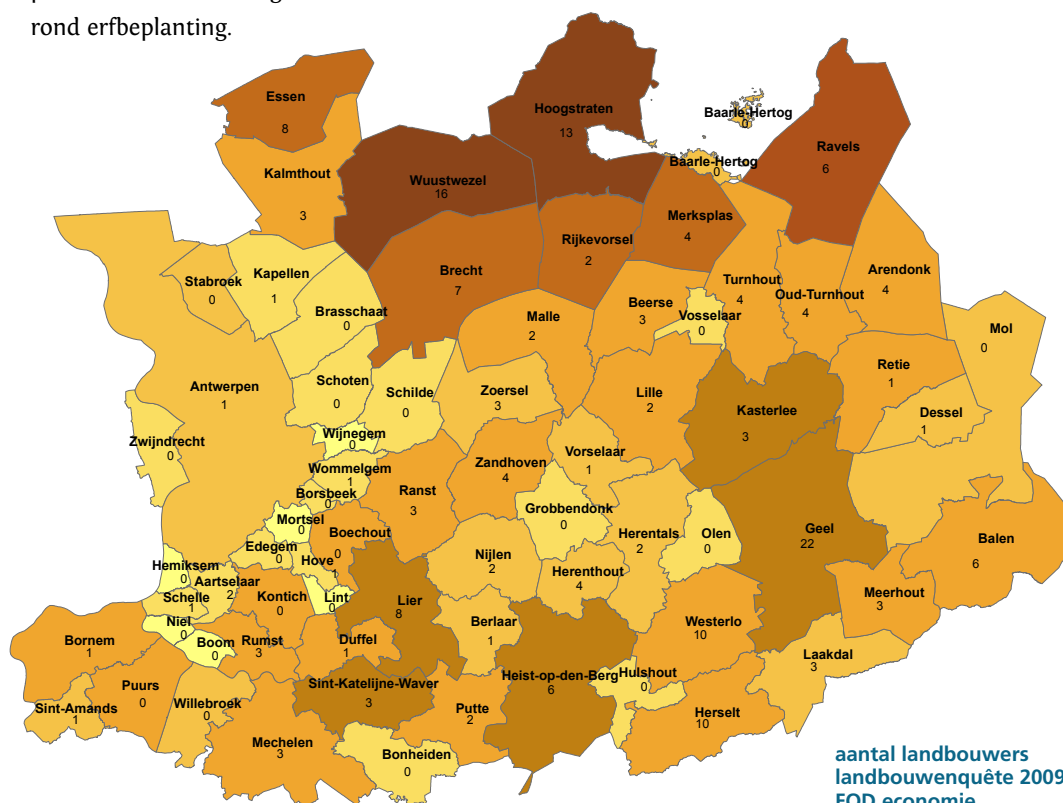
3. ERFBEPLANTINGS- EN LANDSCHAPS- BEDRIJFSPLANNEN: REALISATIES

“ De landschapsarchitecte maakte voor ons een prachtig plan dat rekening houdt met de mogelijkheden en noden van ons bedrijf én met de toekomst. Dit plan is duidelijk en goed omschreven met de accenten die nodig zijn om een bedrijf te integreren in het landschap, en niet om het te verstoppen. ”

Sinds 2002 werkt een landschaps-architect in het kader van het programma voor plattelandsontwikkeling (PDPO I en PDPO II) op het provinciaal praktijkcentrum voor melkvee, voedergewassen en plattelandsontwikkeling Hooibeekhoeve rond erfbeplanting.

Het project is een succesverhaal, vooral in de Kempen. In de gemeentes waar de meeste plannen zijn getekend wonen ook de meeste land- en tuinbouwers.

De cijfers op de kaart geven het aantal ontworpen plannen per gemeente weer. » januari 2002 tot en met oktober 2010

4. MONITORING VAN BEDRIJVEN

De opmaak van erfbeplantings- en landschapsbedrijfsplannen is al sinds 2002 een gratis dienst.

Na acht jaar ondersteuning is het tijd voor feedback. Want een evaluatie of controle van de plannen was er niet. Toch zijn er heel wat vragen:

- ♦ zijn de beplantingsplannen eigenlijk wel uitgevoerd?
- ♦ hoe tevreden zijn de land- en tuinbouwers over de plannen, over de samenwerking en de service van het projectteam?

- ♦ hebben de plannen betere, mooiere, onderhoudsvriendelijke erven opgeleverd?
- ♦ wat met het beheer achteraf?
- ♦ zijn er spanningen tussen plan en sectoreigen noden?
- ♦ zijn er trouwens uit dit alles beleidsaanbevelingen te halen?

Om deze vragen te beantwoorden voerden we de voorbije drie jaar (2008-2010) een monitoringonderzoek uit bij een relevante selectie land- en tuinbouwers die een beroep deden op de landschapsarchitect in het kader van het project.

“Voor ons is het belangrijk om een aangename sfeer te creëren op ons bedrijf. Het belangrijkste is dat we een goede uitstraling willen hebben en een positieve integratie in de omgeving.”

Volgende conclusies vallen op.

- ♦ Tuinbouwers zetten minder snel de stap naar erfbeplanting.
- ♦ Het aantal volledig uitgevoerde plannen is beperkt: vaak worden ze slechts gedeeltelijk uitgevoerd. Een opvallend en meermaals voorkomend argument is de angst voor de beplanting zelf: land- en tuinbouwers vrezen de uitgroei of de verwildering ervan. Sommige plannen zijn helemaal niet uitgevoerd.
- ♦ Nochtans is de tevredenheid over de beplantingsplannen groot tot zeer groot: de land- en tuinbouwers loven de kwaliteit van de plannen en de persoonlijke betrokkenheid bij de opmaak en de vakkennis van de landschapsarchitect.
- ♦ De relatie tussen de sectoreigen problemen en het erfbeplantingsplan wordt weinig ervaren. Enkel taxus komt bij rundveehouders als te vermijden plant naar voor. Bij de beleidsaanbevelingen wordt wel verwezen naar de beperking van licht en lucht door hoge bomen en naar problemen met ongedierte.
- ♦ Beleidsmatig is er een zeker draagvlak voor de wetgeving op erfbeplanting, hoewel er vrij veel directe kritiek is.
- ♦ De belangrijkste beleidsaanbeveling is de koppeling tussen bouwaanvraag en beplantingsplan.
- ♦ De nood aan begeleiding na de opmaak van het plan en het opvolgend beheer is een weerkerende vraag. Ook de nood aan kennisopbouw blijkt.
- ♦ Landbouwers zijn niet bereid om zelf een onderhoudsplan te maken maar vragen eerder om een koppeling tussen beplantingsplan en onderhoudsplan.

5. JURIDISCHE ASPECTEN

5.1. Wettelijke bepalingen: Veldwetboek en gemeente

Hoe ver moeten bomen van de perceelsgrens blijven? Mogen we hagen planten op die grens? Wie moet wat onderhouden en snoeien? En wat met afsluitingen?

In het Veldwetboek staan alle wettelijke bepalingen daarover. We sommen de belangrijkste op.

Wanneer een levende haag als afsluiting dient, mag ze op de scheiding geplaatst worden indien beide burens het eens zijn. In dat geval onderhouden beide burens de haag. In alle andere gevallen moeten hagen op minimum een halve meter van de perceelsgrens geplaatst worden.

Hoogstammige bomen moeten minimum op 2 meter van de perceelsgrens aangeplant worden. Voor laagstammige bomen en heesters (lager dan 3 meter) is dit minimum een halve meter. De afstand van de grenslijn tot het midden van de voet van de boom is bepalend.

Fruitbomen van eender welke soort mogen als leibomen aan elke kant van de muur tussen twee erven geplant worden zonder dat een afstand in acht wordt genomen.

Iedere afsluiting mag op de uiterste grens van het eigendom worden geplaatst, wanneer deze niet hoger is dan 2 meter.

Let op: een gemeente mag van bovenstaande wettelijke bepalingen afwijken en de standaardvoorschriften naar eigen noodzaak aanpassen. Vraag dit dus na bij je gemeente!

5.2. Vergunningsaanvragen

Ben je van plan om je bedrijf uit te breiden? Dan ga je niet over één nacht ijs. Handel doordacht en overweeg alle mogelijke opties en leg je oor te luisteren bij verschillende experts. Op die manier maak je vast de beste keuze!

Naast het vele denk- en puzzelwerk voor je van start gaat zijn er uiteraard ook administratieve verplichtingen.

Om te bouwen, te verbouwen, een constructie af te breken, je perceel van functie te veranderen of grond te verkavelen, heb je doorgaans een vergunning nodig. Die stedenbouwkundige en verkavelingsvergunningen

moet je aanvragen bij de gemeente. In principe levert de gemeente zelf de vergunning af, tenzij ze niet-ontvoegd is. Dan moet ze vanaf een bepaald niveau advies vragen bij het agentschap Ruimte en Erfgoed van de Vlaamse overheid.

Wanneer de gemeente of provincie een vergunning aflevert eist ze ook groen-aanplantingen om je bedrijf in te kleden. Deze kunnen verschillen per gemeente, dienst of adviserende instantie. Meestal gaat het om een standaardprocedure aangezien ze niet ieder bedrijf afzonderlijk kunnen behandelen.

Het is aan de land- en tuinbouwer om met de eisen om te gaan en er iets van te maken dat binnen de bedrijfsvoering past. Uiteraard kan de landschapsarchitect van de provincie je hierbij helpen door een erfbeplantingsplan op te maken.

Ook milieu- en natuurvergunningen moet je aanvragen: voor een milieuvergunning ga je, afhankelijk van de klasse, naar de gemeente of provincie. De natuurvergunning heeft als doel om vegetaties en specifieke natuur-

lijke elementen (men spreekt ook van 'kleine landschapselementen') extra te beschermen. Je vraagt ze aan bij je gemeentebestuur. Bedrijven of organisaties met publiekrechtelijk karakter dienen hun natuurvergunningsaanvraag rechtstreeks bij het provinciebestuur in.

De natuurvergunningsplicht is niet overal van toepassing, maar is enkel nodig in bepaalde gebieden.

Tip

Probeer bij elke vergunningsaanvraag onmiddellijk een beplantingsplan toe te voegen dat rekening houdt met de bedrijfsspecifieke kenmerken. Dit is voor de adviesverlenende instantie gemakkelijk om te gebruiken als controle en voor de land- en tuinbouwer een extra motivatie.

Tip

Laat je voldoende inlichten bij je gemeente over de procedure van de verschillende vergunningsaanvragen.

In bijlage bij deze publicatie zit een stappenplan voor een vergunningsaanvraag met landschapsintegratie. Handig om te gebruiken!

“ Het is aangewezen maar ook prettig om hierin professioneel begeleid te worden. Ik was trouwens verrast door het enthousiasme en de gedrevenheid van de ontwerper.”

6. ENQUÊTE BIJ GEMEENTES

In het kader van dit PDPO-project hielden we in 2010 een enquête bij alle gemeentebesturen van de provincie Antwerpen om na te gaan wat de huidige handhavingssystemen en hun voor- en nadelen zijn, welke werkwijze de gemeentes hanteren bij het verlenen van vergunningen en welke groenaanplantingen ze daarbij vragen.

De respons was representatief en gaf zeer diverse resultaten. Een opsomming van de belangrijkste resultaten.

- ♦ Het merendeel van de gemeentes eist aanplantingen bij het verlenen van een vergunning. De twee meest voorkomende redenen zijn het bufferen van constructies en bedrijfsgebouwen ten opzichte van de omgeving en omwonenden en de integratie van het

bedrijf in het omliggende landschap.

- ♦ Bijna de helft van de gemeentes vraagt een groenscherm van 6 meter breed, de helft daarvan vraagt streekeigen/inheemse soorten.
- ♦ Iets minder dan de helft van de gemeentes geeft de aanvrager een lijst van streekeigen of inheemse planten mee die hij kan gebruiken bij het kiezen van de aanplantingen.
- ♦ Slechts vier op tien gemeentes is tevreden over het huidige handhavingsbeleid. De meest voorkomende ontevredenheden zijn:
 - » te weinig of geen controle op de uitvoering van de aanplantingen wegens personeelstekort en tijdsgebrek
 - » geen proactief handhavingsbeleid.

“Als ik in de buurt rondfiets begrijp ik niet waarom er niet méér boeren meedoen met de actie.”

- ♦ Negen op tien gemeentes is bereid het systeem aan te passen op basis van suggesties van andere gemeentes of overheden.
- ♦ Meer dan de helft organiseert acties in de gemeente om plantgoed aan te bieden. Haagplantacties in samenwerking met de Intercommunale Ontwikkelingsmaatschappij voor de Kempen (IOK) of Natuurpunt zijn acties die bij iets meer dan de helft van de gemeentes worden georganiseerd.
- ♦ Zo goed als alle gemeentes denken deze publicatie met tips en suggesties voor het integreren van land- en tuinbouwbedrijven te gebruiken.

Aan de hand van de voor- en nadelen, suggesties en opmerkingen van de gemeentes kunnen we een aantal tips en aandachtspunten meegeven om toe te passen in het beleid. Deze kun je terugvinden in de *Suggesties en aanbevelingen voor gemeentes* in bijlage.

Heb je interesse in het volledige rapport van de enquête? Je kunt het opvragen bij de Hooibeekhoeve:

info@hooibeek.provant.be

of T 014 85 27 07.

7. BEPLANTING OP EN ROND HET BEDRIJF

Je wil als land- of tuinbouwer ook starten met aanplantingen op en rond je bedrijf. Maar hoe begin je hier nu aan?

Het is niet evident om dit zelf in een handomdraai te doen. Je hebt wel een aantal wensen en eisen, maar hoe giet je die in een allesomvattend plan? Een aanrader is om deskundig advies in te winnen bij tuin- of landschapsarchitecten, tuinaannemers of bedrijfsplanners. Deze experts bekijken je bedrijf eens vanuit een ander standpunt en hebben vaak suggesties en ideeën waar je zelf niet eens aan zou denken.

De landschapsarchitect van de provincie Antwerpen stelt haar expertise gratis ter beschikking van land- en tuinbou-

wers in de provincie Antwerpen. Je kunt haar contacteren op de Hooibeekhoeve, het provinciaal praktijkcentrum voor melkvee, voedergewassen en plattelandsontwikkeling, gevestigd in Geel.

Het proces van idee tot plan begint met een eerste kennismaking. Ieder bedrijf is uniek en vraagt om een specifieke en persoonlijke benadering. Belangrijk is dat het bedrijf in zijn totaliteit en in verhouding tot het omliggende landschap bekeken wordt zodat er een mooie band tussen gebouwen, bestaande groenelementen en nieuwe aanplantingen ontstaat.

Bij de opmaak van erfbeplantingsplannen houden we vooral rekening met de bedrijfsspecifieke kenmerken

van het bedrijf. De beplanting wordt hierop afgestemd zodat ze niet in conflict komt met de bedrijfsvoering.

Beplantingsplannen moeten steeds een compromis zijn tussen de integratie in het landschap en de landbouwtechnische eisen van bedrijfsgebouwen en de bedrijfsvoering in het algemeen. Er moet bijvoorbeeld rekening gehouden worden met ventilatie van gebouwen, aan- en afvoer van bedrijfsverkeer, brandgangen, looplijnen van mensen en dieren, enz.

Uiteraard moet je toekomstige uitbreidingen in het achterhoofd houden zodat geen verloren en onnodige investeringen gebeuren. De meeste bedrijven zijn constant in evolutie en breiden na een aantal jaren uit. Een logische inplanting van groen is dus zeer belangrijk zodat deze na een aantal jaren geen plaats moet maken voor nieuwe bedrijfsgebouwen, maar van de eerste keer op een doordachte plek wordt aangeplant. De landbouwer moet zijn bedrijf stap voor stap zo optimaal

mogelijk kunnen uitbouwen. Dan pas kunnen we ook spreken van duurzame ontwikkelingen op het platteland.

Kortom, rond de bedrijfsgebouwen is groenaanplanting wenselijk. Een bedrijf zonder groen geeft een kale en koele aanblik. Beplantingen zorgen voor het levende aspect, maar ze mogen uiteraard niet hinderlijk zijn voor de bedrijfsvoering. Hierna worden een aantal bedrijfsonderdelen besproken met aandachtspunten en tips.

7.1. Bedrijfs- en privétoegang

Bij aankomst op je bedrijf krijgt de bezoeker een eerste, vaak blijvende en dus belangrijke indruk. Naast bezoekers zien ook voorbijgangers de toegang tot je bedrijf. Schenk er daarom veel aandacht aan. Vaak hebben land- en tuinbouwbedrijven een afzonderlijke bedrijfs- en privéinrit om vrachtwagens en tractors te scheiden van bewoners en bezoekers voor privédoeleinden.

Tip

Heb je voldoende plaats en heeft de oprijlaan een redelijke lengte, dan is het aan te raden om een dreef of bomenrij aan te planten. Deze kan gecombineerd worden met een haag of struiken als onderbeplanting. Deze lijnbeplanting geeft zeer duidelijk de toegang tot het bedrijf weer. Wanneer er niet voldoende ruimte is, kun je een enkele bomenrij langs één zijde proberen.

Ligt je bedrijf erg dicht bij de openbare weg, dan kies je best voor één of twee solitaire bomen. Deze accentueren op hun beurt de inrit en geven een verwelkomend gevoel bij aankomst op je bedrijf.

Kies best voor één boomsoort, dit geeft het mooiste resultaat en zorgt voor een aangename uniforme inrit. Opteer liefst ook voor een duurzame boomsoort zoals linde, es of beuk.

Mogelijke hagen als onderbeplanting zijn: beuk, haagbeuk, liguster, meidoorn, veld-esdoorn, enz.

Aandachtspunten:

- ♦ plant bomen niet te dicht tegen de oprit zodat de kruinen na een vijftiental jaren niet te fel in elkaar groeien, waardoor voertuigen en bomen beschadigd kunnen worden
- ♦ plant bomen in een dreef ongeveer 8 à 10 meter uit elkaar
- ♦ hoogstammige bomen moeten minstens 2 meter van de perceelsgrens staan
- ♦ wanneer links en rechts van de oprit weinig ruimte is, kies dan voor smalle, opgaande beplantingen zoals zuilvormen van bijvoorbeeld beuk of haagbeuk of slechts één rij bomen.

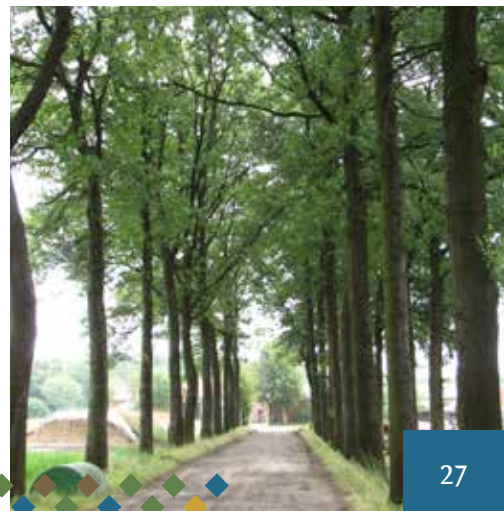
BEDRIJFSINRIT Zorg ervoor dat de bedrijfsinrit breed genoeg is voor grote voertuigen: hou rekening met de draaicirkels zodat ze makkelijk kunnen manoeuvreren.

HOEVERVERKOOP EN -TOERISME Heb je een hoevewinkel, verkoop je of baat je een toeristische activiteit uit op je bedrijf? Zorg dan dat bezoekers veilig hun fiets of wagen kunnen parkeren en dat een duidelijke signalisatie vanaf de parking of stalling hen gemakkelijk de weg wijst. Een infobord aan de straatkant kleedt de inrit aan en bezoekers krijgen door deze blikvanger een aangename verwelkoming. Je kunt gegarandeerd rekenen op de waardering van bezoekers, klanten, leveranciers en buurtbewoners. De toegang is tenslotte het visitekaartje van je bedrijf.

PRIVÉ-INRIT Besteed ook hier aandacht aan beplanting zodat het ook daar aangenaam toeven is. Als je parkeerruimte voorziet op het privé-gedeelte, zorg dan voor voldoende ruimte om te parkeren en te draaien.

7.2. Binnenerf

Meestal centraal gelegen op de bedrijfssite bevindt zich het binnenerf waar verschillende bedrijfsonderdelen op uit komen. Vaak is dit een verharde zone waar ook voertuigen passeren of geparkeerd worden. Het is het hart van je bedrijf.

Tip

Heb je plaats genoeg, plant dan één of meerdere solitaire bomen op het binnenerf. Ze bieden een tegengewicht aan de koele, stenen gebouwen.

Je kunt het binnenerf ook inrichten als siertuin of als groot gazonplein.

Klimplanten, heesters, vaste planten en éénjarigen zijn ideale planten om gevels aan te kleden of potten mee te vullen en zo het erf te verfraaien.

7.3. Bedrijfswoning en privétuin

De bedrijfswoning is te bereiken via de privé-inrit en is vaak ook verbonden met het binnenerf. De privétuin kan naargelang behoeften en wensen de volgende elementen omvatten:

- ♦ terras om gezellig met familie en vrienden te vertoeven en te ontspannen
- ♦ bloemenborders die vlinders en bijen aantrekken
- ♦ gazon waar kinderen kunnen ravotten
- ♦ hoogstammige bomen die het zonlicht filteren
- ♦ een waterpartij die zorgt voor een rustgevend effect.

Je gebruikt in de privétuin best een combinatie van hoogstammige bomen, heesters, vaste planten en bol- en knolgewassen. Verschillen in kleur, textuur, hoogte en bloeitijd bieden dan veel variatie in de vier seizoenen. In de privétuin en rond de woning mag je trouwens best cultuurplanten gebruiken en moet je je niet uitdrukkelijk beperken tot inheemse soorten.

Belangrijk is dat je voor jezelf uitmaakt hoeveel tijd je wil besteden aan het onderhoud van je tuin. Want daar

moet de ontwerper natuurlijk rekening mee houden. Interesse van bewoners en mogelijke tijdsbesteding maar ook financiële middelen zijn zaken die mee het ontwerp bepalen. Het onderhoud rond de bedrijfswoning en privétuin is meestal ook intensiever en de inrichting duurder dan rond de bedrijfsgebouwen.

Tip

Breng de looplijnen van woning tot bedrijfsgebouwen summier in kaart want een rechtstreeks functioneel pad van woning tot bedrijfsgebouwen is heel belangrijk. Dit werkt efficiënter en is minder tijdrovend. Maak de paden ook breed genoeg om makkelijk met werktuigen en materieel zoals kruiwagen of transpallet te kunnen manoeuvreren. Maak ook een onderscheid tussen paden met gemotoriseerd verkeer en die waar enkel gestapt wordt.

7.4. Bedrijfszone

De bedrijfszone, bereikbaar via de bedrijfsinrit, beslaat een veel grotere ruimte dan de privézone aangezien hier de land- en tuinbouwactiviteiten plaatsvinden.

Vaak is de bedrijfszone op één of andere manier gescheiden van de privézone en dit met verschillende doeleinden: het woongedeelte krijgt de nodige privacy en geur- en lawaaihinder blijven op een bepaalde afstand. Bezoekers die om privéredenen komen hoeven om hygiënische en praktische redenen niet heel het bedrijf door te lopen.

Afhankelijk van het bedrijfsonderdeel dat je wil aankleden, kun je kiezen voor

hoge of lage, transparante of dichte beplanting. Storende of minder aantrekkelijke elementen vragen om een dichte beplanting, hoewel bijvoorbeeld nieuwe stallen met ventilatiegordijnen om een transparante beplanting vragen zodat de verluchting niet verstoord wordt.

Het onderhoud in de bedrijfszone valt meestal mee: je moet de beplanting niet elk jaar een grondige beurt geven. Aanplantingen in de bedrijfszone bestaan hoofdzakelijk uit inheemse en streekeigen soorten, die goedkoper en beter bestand zijn tegen ziekten en plagen, en bovendien beter groeien dan uitheemse soorten. Deze soorten hebben daarnaast ook een link met het omliggende landschap, aangezien ze daar spontaan groeien.

Tip

Zoek steeds naar een relatie met de omgeving van je bedrijf. Sluit bijvoorbeeld aan op een reeds bestaande bomenrij of houtkant. Zo wordt je bedrijf optimaal geïntegreerd in het landschap.

7.5. Voederkuilen en voedersilo's

Voederkuilen of sleufsilos nemen vaak veel ruimte in en moeten zeer goed bereikbaar zijn voor landbouwmachines en bulkwagens. Deze zone kan een slordige indruk geven door autobanden, resten plastic en gevallen voeder op de grond, enz. Reden te meer om hier actie te ondernemen!

- ♦ Plant een haag (één soort of gemengd) of een rij struiken op voldoende afstand van de sleufsilos zodat ze minder nadrukkelijk zichtbaar zijn maar waardoor ze toch nog goed bereikbaar zijn.
- ♦ Zeker wanneer de sleufsilos aan de straatkant liggen is het raadzaam om aanplantingen te voorzien: elke voorbijganger ziet de zone en heeft een minder fraaie indruk van je bedrijf.
- ♦ Let wel op met hoge bomen dicht bij de sleufsilos: ze kunnen ongewenste bladeren en takken laten vallen in de voederkuilen.
- ♦ Hou voldoende ruimte vrij voor opslag van autobanden of grondverzet, nodig om de kuilen te bedekken, en probeer ook deze ruimte met groen aan te kleden.
- ♦ Een bloemenmengsel gecombineerd met een haag is ook het proberen waard!

Tip

Een aangeplante talud met bomen ervoor of erachter is ook een originele manier om het beeld van de sleufsilo's te verzachten. Denk er wel aan dat dit meer ruimte vraagt dan een enkele haag. Een ideale soort om op een talud aan te planten is rode kornoelje, deze struik vormt worteluitlopers en is dus ideaal voor het vastleggen van grond op hellende terreinen.

Voedersilo's of torensilo's zijn erg imposante bakens in het landschap. Zeker bij pluimvee- en varkensbedrijven komen ze veelvuldig voor. Door bomen en struiken op een bepaalde afstand van de silo's te planten worden ze min of meer aan het zicht onttrokken. Smalle opgaande beplantingsvormen zijn natuurlijk ook mogelijk, maar dan moet je wel regelmatig snoeien.

7.6. Stallen en loodsen

Beplanting rond de bedrijfsgebouwen geeft ze een groene aanblik waardoor ze niet zo kaal in het landschap staan. De bedrijfs-site wordt als het ware gedragen en opgenomen in de omgeving.

Opgelet! Beplanting vlak tegen de stal is vaak ongunstig voor lichtinval en verluchting, en het komt vaak zwaar over. Soms is het beter om de beplanting (houtkanten, hagen, hoogstammige bomen,...) iets verder van de gebouwen aan te planten. Dit komt luchtiger over, ongedierte krijgt minder snel de kans om binnen te dringen en het onderhoud kan ook veel makkelijker gebeuren. Soms is wel een dichte beplanting vereist om stof en geur te filteren zoals bij pluimvee- en varkenshouderijen. Lage beplanting zoals heesters en vaste planten zijn wel mogelijk vlak tegen de stal. Deze moet je wel regelmatig snoeien zodat ze niet

kunnen woekeren en een ordelijk en net uitzicht blijven houden.

Aandachtspunten

- ♦ Als er ramen of verluchtingsgaten in de gevels zitten, moeten ze ook zo veel mogelijk vrij blijven van planten en makkelijk bereikbaar zijn voor onderhoud.
- ♦ Let op met beplanting rond machine-loodsen. Landbouwmachines moeten dagelijks meermaals binnen en buiten gereden worden, er mag dus niet te veel in de weg staan.
- ♦ Maak de hoeken van de verharding ook rond of schuin, zodat ze er niet worden afgereden.
- ♦ Zones tussen stallen hou je best laag en je gebruikt best grote groepen van één soort, terwijl zones op de perceels-grens breder en hoger mogen worden aangezien daar overwegend ook meer ruimte is.

Tip

Werk met ritmische en terugkerende patronen om gebouwen minder lang en saai te maken, deze kun je zo planten dat openingen (deuren, ramen,...) toegankelijk blijven. Ook met snoeivormen kun je leuke dingen doen, je kunt ze naar wens op een bepaalde hoogte en breedte houden.

7.7. Krengenhuisje

Krengenhuisjes of kadaverhutten zijn minder aangename elementen op een bedrijf die vaak geurhinder met zich meebrengen. Praktisch gezien moeten ze dicht bij de bedrijfstoegang en de openbare weg liggen.

Heesters of hagen (al dan niet groenblijvend) zijn bijgevolg noodzakelijk om ze af te screenen. Soorten die je hiervoor kunt gebruiken zijn: hulst en liguster als je kiest voor groenblijvende heesters of haagbeuk, hazelaar, knotwilgen, enz. als je kiest voor de bladverliezende soorten.

Tip

Als er voldoende ruimte is, kun je ook kiezen voor een hoogstammige boom. Die werpt schaduw op het krenghuisje zodat onaangename geuren minder fel aanwezig zijn en verspreid worden.

7.8. Bedrijfsmestopslag, mestvaalt en opslagplaats voor organisch afval

Bij nieuwe bedrijven wordt tegenwoordig voldoende mestopslag ondergronds voorzien. Toch hebben veel bedrijven nog een bovengrondse mestopslag, wat niet meteen een aangenaam beeld is. Je kleedt de opslag best aan met groenelementen, bij voorkeur deels groenblijvend. Je kiest best ook een plaats waar niet veel forse wind voorkomt om onaangename geuren niet te fel te verspreiden.

Een mestvaalt met betonnen wanden leg je best geclusterd aan bij de sleufsi-
lo's die vaak ook bestaan uit betonnen wanden. Zorg er ook voor dat de eventuele haag of groengordel naast de

betonnen wanden even hoog of hoger zijn dan de betonnen wanden zelf. Hou er rekening mee dat er sappen vrijkomen bij een mestvaalt en dat die opgevangen moeten worden.

Ook tuinbouwbedrijven hebben een opslagplaats voor organisch afval. Zorg dat die makkelijk en snel te bereiken is via de bedrijfsinrit en aan de luwzijde van het bedrijf ligt. Zo vermijd je dat ziektes en plagen binnenwaaien bij aan- en afvoer van het afval naar de opslagplaats. Belangrijk is bovendien dat het transport niet over het hele bedrijf moet rijden: anders werkt ook dat verspreiding in de hand.

Tip

Meerdere wetgevende aspecten zijn te vinden in de sectorale voorschriften van de Vlareg-regelgeving.

7.9. Tuinbouw- en akkerbouwgewassen

Als tuinbouwer voel je je misschien minder aangesproken dan landbouwers om je bedrijf in een groen kleedje te steken. Veelgehoorde argumenten zijn dat hagen, bomen en houtkanten te veel licht wegnemen bij serreteelten. Bij vollegrondsteelten en akkerbouwgewassen kunnen bladval en schaduw dan weer een probleem zijn voor de kwaliteit van de groenten en gewassen. En als je aan regenwateropvang doet, mijd je best bomen dicht bij de serres en bassins zodat er geen rottende bladeren in liggen, de waterkwaliteit hoog blijft en ziektes geen kans krijgen.

Dit zijn inderdaad belangrijke argumenten. Toch bestaan er mogelijkheden om aanplantingen rond tuinbouw- en akkerbouwgewassen te voorzien.

- ♦ Kies voor bomen en heesters met grote bladeren zodat je ze makkelijk tussen de oogst uit kunt halen (linde, iep, hazelaar, enz.).
- ♦ Kies voor groenblijvende planten die zeer weinig bladeren verliezen (hulst, liguster, enz.).
- ♦ Plant eventueel minder planten, maar herhaal ze in een bepaald ritme zodat er uitsparingen of kijkgaten ontstaan. Op die manier nemen ze

niet te veel licht weg en krijgen de serres bovendien een groene aanblik. Ze lijken daardoor ook minder lang en hoog.

- ♦ Hou de planten smal en/of klein door regelmatig te snoeien. Gebruik hagen die niet te snel groeien en die geschikt zijn om vaak en kort te snoeien (haagbeuk, beuk, taxus, hulst, enz.).
- ♦ Als bomen te groot worden, kies dan voor knotbomen (eik, schietwilg, enz.) of leibomen.
- ♦ Gebruik eventueel ook sierheesters: die zijn over het algemeen kleiner dan inheemse, streekeigen soorten.

Tip

Aan de noordzijde van het bedrijf zijn meer aanplantingen mogelijk dan aan de zuidzijde, profiteer ervan!

7.10. Biogasinstallaties en mestverwerking

Er zijn steeds meer bedrijven die een biogasinstallatie of een mestverwerkingsinstallatie integreren. Tegelijkertijd zijn deze imposante installaties in het landschap veelbesproken.

De installaties vragen natuurlijk om een degelijke aanplanting en inpassing in het landschap. Een groengordel met inheemse heesters en bomen is een goede oplossing. Plant wel ver genoeg van de installatie, zodat ze nog goed bereikbaar is voor onderhoud.

Tip

De groenvoorzieningen rond biogasinstallaties en mestverwerkingsbedrijven mogen best breed en volumineus zijn zodat ze in verhouding staan met de installaties. Bij zulke gevallen is de schaalverhouding natuurlijk uiterst belangrijk. Een boom van een vijftal meter hoog stelt amper iets voor tegen installaties die dubbel zo hoog zijn.

7.11. Water

Water krijgt de laatste jaren veel aandacht in de land- en tuinbouwsector. Op land- en tuinbouwbedrijven wordt water opgevangen, gezuiverd, gerecupereerd en wordt afvalwater geproduceerd.

Wateropvang

Meer en meer bedrijven vangen regenwater op en hergebruiken dit bijvoorbeeld voor de reiniging van machines en de koeling van melk of als drinkwater voor vee.

Veel bedrijfsgebouwen zijn voorzien van dakgoten die regenwater opvangen, dat vervolgens opgeslagen wordt in regenwaterputten of in een kelder onder de stal. Zet rond deze gebouwen geen bomen: afgevallen bladeren vervuilen het water en kunnen technische storingen in installaties veroorzaken. Bladeren in wateropvang kunnen ook een bron zijn van bacteriegroei. Als dit water wordt hergebruikt als drinkwater voor vee zijn bacteriën nadelig.

Op tuinbouwbedrijven zien we vaak grote bassins die het regenwater van de serres en bedrijfsgebouwen opvangen om later te gebruiken. Ze zijn meestal

niet bedekt: kies daarom voor groenblijvende of lage soorten, zodat er geen bladeren in de bassins kunnen vallen. Plant bovendien niet te dicht bij de bassins om het water zo zuiver mogelijk te houden. Bladeren die erin terechtkomen kunnen giftige stoffen vrijgeven die de plantengroei remmen. De bladeren zorgen ook voor een aanvoer van nutriënten die in de zomermaanden dan weer algengroei kunnen veroorzaken.

Waterzuivering

Afhankelijk van de zoneringsplannen (zie Vlareem-regelgeving) moeten de landbouwers zelf hun afvalwater zuiveren. Sommige land- en tuinbouwers kiezen dan voor een rietveld. Een goede inpassing van dit kleinschalige waterzuiveringssysteem in de globale bedrijfssite gebeurt best zeer doordacht. Leg je rietveld aan op een 'restzone' van het bedrijf, waar het niet in de weg ligt voor de bedrijfsvoering, maar waar je wel een aantal keren per week langskomt om het goed op te volgen. Een rietveld oogt overwegend vrij groen, dus veel extra aanplantingen hierbij zijn niet noodzakelijk. De bijhorende putten moeten natuurlijk wel goed bereikbaar zijn voor gemotoriseerd verkeer.

Afvalwater

Allerlei activiteiten op een land- of tuinbouwbedrijf hebben water nodig, met als gevolg: afvalwater. Denk maar aan de reiniging van landbouwmachines. Sproei- en spuitresten daarvan vragen bijzondere aandacht. Gebruik je een bioremediëringssysteem waarbij de spuitresten worden afgebroken door micro-organismen, zorg dan dat dit geïntegreerd is in het landschap. De fytobak is een goed voorbeeld: hiermee kun je *puntvervuiling** bij het lozen van spuitresten en spoelvloeistoffen vermijden. Ook een biobed en een biofilter zijn goede oplossingen. Raadpleeg zeker de sectorgids voor de wettelijke aspecten.

** puntvervuiling is het gevolg van puntlozing (verlies van gewasbeschermingsmiddel op een bepaald punt).*

Tip

Wat je ook kiest, zorg ervoor dat het goed bereikbaar is met landbouwmachines. Ook de beplanting en inkleding is van belang: neem de infrastructuur mee in het erfbeplantingsplan. Zo kunnen hagen of struiken in de buurt van de wasplaats de resten van het waswater en eventuele modder opvangen.

7.12. Boven- en ondergrondse infrastructuur

Mest, brandstof, water en gas moeten opgeslagen worden in specifieke opslag- of buffertanks die boven- of ondergronds geplaatst kunnen worden.

De constructie van de ondergrondse tanks biedt bescherming tegen corrosie en de inwerking van omgevingsstoffen. Het grootste voordeel van een ondergrondse tank is dat hij zo goed als onzichtbaar is, op het deksel na. De deksels moeten in ieder geval goed bereikbaar zijn voor de aan- en afvoer en het onderhoud, en de bedekking van de putten moet stevig genoeg zijn om verzakkingen te vermijden, zeker wanneer er voertuigen over rijden.

Voer je liever geen graafwerken uit? Dan is een bovengrondse tank iets voor jou. Kleed deze aan met lage hagen of heesters om hem minder zichtbaar te maken. Let wel op de voorschriften van leveranciers: vaak zijn aanplantingen bijvoorbeeld vlak bij gastanks zelfs verboden omwille van de veiligheid.

Naast putten en tanks komen ook ondergrondse afvoer-, drainage-, en beregeningsbuizen voor op een land- of tuinbouwbedrijf. Plant op deze plaatsen

geen bomen met diepe wortels zodat de buizen altijd bereikbaar zijn. De wortels kunnen de buizen bovendien snel verstoppert en/of beschadigen. Op plaatsen waar al bomen staan of waar je het toch een boom wil aanplanten kun je de standaard drainagebuis vervangen door een blinde buis. Die bevat geen gaatjes waar wortels zich in kunnen hechten met alle gevolgen van dien.

Tip

Plant in de buurt van ondergrondse constructies geen hoogstammige, diepwortelende bomen zoals els, es en eik: in hun groei kunnen ze de infrastructuur beschadigen. Vermijd in elk geval Canadese populier en wilg aangezien ze een zeer snelle wortelgroei hebben.

Beter zijn de oppervlakkig, ondiep wortelende soorten: o.a. beuk, ruwe berk, Europese vogelkers, sporkehout, vlier, Gelderse roos en schietwilg.

8. ONTWERP-ELEMENTEN

Bomen en struiken komen op verschillende manieren voor in ons landschap: ze kunnen aangeplant worden in een rij of een dreef, in groepjes of alleen (solitair).

Verder kunnen aanplantingen met bomen en struiken verschillen door de verticale opbouw en de ruimtelijke verdeling: ze komen in het landschap voor in punten (individuele aanplantingen: hoogstamboom, knotboom, meerstammige boom, enz.), lijnen (bomenrij, houtkant, enz.) of vlakken (struweel, bos, enz.).

8.1. Bomen

Bomen zijn opvallende accenten en herkenningspunten in het landschap. Ze worden gebruikt als scherm, als begeleiding van gebouwen of percelen, maar vaak ook als blikvanger.

- ♦ **Hoogstambomen** hebben een vrije, lange stam van circa 2 meter hoog, waarna de vertakking met gesteltakken begint. De takken groeien vrij uit tot een hoge en brede kruin. Hoogstambomen vragen weinig tot geen onderhoud.

Tip

Plant bomen in een rij niet te dicht bij elkaar, zodat er nog ruimte blijft tussen en onder de kruinen. Deze 'door-kijkjes' wekken nieuwsgierigheid op en laten een glimp van de uitstraling van de boerderij zien. Het is absoluut niet de bedoeling dat je de gebouwen verstoopt en camoufleert. Integendeel: de bomen zorgen voor een optimale integratie van de gebouwen in het landschap.

- ♦ Bij **knotbomen** moet je de takken op circa 2 meter hoogte regelmatig kappen. Hier ontstaat een verdikking waar nieuwe takken opnieuw uitschieten. Knotbomen moet je ongeveer om de vier tot zes jaar knotten. Ze zijn interessant als broedplaats en voedselbron voor vogels en insecten en staan vaak langs sloten en wegen. De bekendste geknotte boomsoort is de wilg. Maar ook elzen, eiken, lindes, essen, populieren en haagbeuk komen als knotboom voor.
- ♦ Een **meerstammige boom** kan een heuse blikvanger zijn. Door de grillige stammen is het een echte karakterboom die het best tot zijn recht komt wanneer hij als solitair wordt aangeplant. De voortuin of het binnenerf zijn ideale locaties om een meerstammige boom te laten pronken.
- ♦ **Geschoren bomen** worden meestal gebruikt als er weinig plaats is. Je kunt ze naar believen op de gewenste hoogte en breedte houden. Ze vragen natuurlijk meer onderhoud dan vrij groeiende bomen, maar kunnen de privétuin of privétoegang een extra toets geven. Plant ze niet te ver van de woning en tuin, geschoren bomen in het landschap komen soms te gekunsteld over.

Waarom bomen aanplanten in een rij?

- ♦ Je bedrijf is zelfs van op een afstand geïntegreerd in het landschap.
- ♦ Bomen naast bedrijfsgebouwen breken de grote en eentonige daken.
- ♦ Bomen in een dreef aan de ingang van je bedrijf vormen ook je visitekaartje.
- ♦ Bomenrijen kunnen een link leggen naar het omliggende landschap, interessant is om verder te bouwen op reeds bestaande bomen, al dan niet in een rij. Ook andersom is het mogelijk door een bomenrij van op het erf door te trekken tot op perceelsniveau in het landschap.
- ♦ Bomenrijen vervullen een begeleidende en ondersteunende functie in de architectuur van een landbouwbedrijf.

Waarom bomen aanplanten in groep?

- ♦ Een bomengroep in het westen, aan de windzijde breekt de wind en zorgt voor luwte.
- ♦ Een bomengroep kan ook minder aantrekkelijke zones van het bedrijf van op afstand wegstoppen.

Waarom bomen aanplanten als solitair (alleen)?

- ♦ Een solitaire boom is een baken in het landschap, trekt de aandacht en is dus vaak een herkenningspunt.
- ♦ Op het binnenerf zorgt een solitair voor schaduw waar het heerlijk toeven is in hete zomers.
- ♦ In een weiland zoeken koeien vaak de schaduw van bomen op, een solitair kan hiervoor dienen.

Aandachtspunten

- ♦ Hou rekening met de grootte van de bomen in volwassen toestand. Kies bomen uit die in verhouding zijn met de omliggende gebouwen en woning. Een goede schaalverhouding is belangrijk.
- ♦ Plant bomen in een rij ongeveer 10 meter uit elkaar, voor knotbomen mag dit 8 meter zijn.
- ♦ Denk eraan dat de kruinen van grote bomen makkelijk 8 tot 10 meter breed worden, dus plant ze niet te dicht bij je woning, bedrijfsgebouwen of andere aanplantingen.

Typische bomen op en rond je erf:

- ♦ Een linde is een ideale boom voor een dreef door zijn regelmatige vorm, maar ook als solitair. De linde heeft heerlijk geurende witte bloesems in de zomer en wordt ook wel honingplant genoemd door de vele bijen die hij aantrekt. De bloesems zijn geschikt voor thee. Van oudsher zijn lindebomen de bomen bij uitstek die de bedrijfsingang markeren. Ze geven bezoekers een verwelkomend gevoel.
- ♦ Notelaars worden vaak op het binnenerf, in de privétuin dicht bij het terras of achteraan het bedrijf bij de bedrijfsgebouwen aangeplant. Notelaars verjagen insecten zoals vliegen, muggen en wespen. Vroeger werden ze als bliksemafleider gekozen.
- ♦ Essen zijn hoge bomen met een lichte, transparante kruin. Het hout van de es is zeer duurzaam en soepel en werd vroeger vaak gebruikt om landbouwwerktuigen en gereedschap van te maken.
- ♦ De eik is één van de meest duurzame bomen en kan zeer oud worden. Het hout is hard, taai, zeer duurzaam en goed te bewerken, de bladeren zijn daarentegen moeilijk verteerbaar.

- ♦ Beuk, de koningin van het bos, is een gracieuze en elegante boom. Beuken hebben een mooie, rechte gladde stam en symboliseren schoonheid, vrouwelijke wijsheid, warmte en troost. Ze hebben een dicht bladerdek zodat onderbegroeiing zo goed als onmogelijk is aangezien zonlicht de bodem niet kan bereiken. De wortels groeien vrij oppervlakkig: er dikwijls over rijden kan enorme schade aanrichten aan de boom.

Tip

Bladverliezende bomen zet je best aan de zuidzijde van het erf of de woning. In het voorjaar laten ze het eerste lentezonnetje door en in de zomer zorgen ze voor verkoeling en schaduw door het dichte bladerdek. Wintergroene bomen kunnen een plaats krijgen aan de noordzijde, waar geen zon komt.

Weetje

HEILIGE BOMEN

DE LINDE wordt geassocieerd met vrouwelijkheid, schoonheid en geluk. Zij wordt als de boom van liefde en trouw gezien en vroeger als beschermster van de woning.

EIKEN staan voor het mannelijke, stoere en krachtige. Doordat eiken vroeger vaker en duidelijker zichtbaar werden getroffen door de bliksem werden ze als dondergod aanschouwd.

8.2. Haag, heg en houtkant

Hagen, heggen en houtkanten zijn lijnvormige elementen die bestaan uit één of meerdere struiksoorten. De keuze van de soorten is afhankelijk van het type bedrijf, van de grondsoort en de standplaats. Vroeger werden hagen en heggen gebruikt als veekering of natuurlijke omzoming van perceelsgrenzen. Vandaag worden ze om verscheidene redenen op een welbepaalde manier toegepast, zowel op het erf als in het landschap.

Haag

Hagen worden veel aangeplant en dikwijls om verschillende redenen: als windscherm, om iets aan het zicht te onttrekken, om vakken te omranden, als architecturale blikvanger of juist als achtergrond. Ze kunnen ook tuinkamers creëren, oprijlanen begeleiden of weilanden omzomen, kortom: hagen geven structuur aan het landschap.

Afhankelijk van het nut van de haag kun je de juiste haagplanten kiezen. Een belangrijke keuze is het al dan niet groen blijven van de haag in de winter.

Een haag is strak, wordt meestal één of twee keer per jaar geschoren en vormt vaak de overgang van tuin naar landschap. Kies éénsoortige hagen om bij de woning, tuin en toegangen te planten. Gemengde hagen die bestaan uit meerdere soorten, worden vaak aangeplant iets verder van het erf, rondom sleufsilo's, naast bedrijfsgebouwen of in weilanden. Ze hebben een fraaier en gevarieerder uitzicht en bieden ook hogere natuurwaarden. Bij gemengde hagen is er een verschil tussen doornhagen, doornloze hagen en bloesem- en bessenhagen. Gemengde hagen moet je ongeveer om de twee jaar snoeien zodat ze meer bessen en bloesems dragen. Door variatie in soorten blijft de bloei verzekerd tot in de zomer.

De breedte en hoogte is afhankelijk van het snoeiritme en van je eigen wensen. In elk geval kiezen land- en tuinbouwers vaak voor hagen omdat ze redelijk onderhoudsvriendelijk zijn, weinig plaats innemen en er ordelijk uitzien.

Mogelijke soorten zijn haagbeuk, beuk, veldesdoorn, meidoorn, liguster, hultst viburnum, kornoelje.

Heg

Heggen zijn breder en mogen ook iets wilder en losser uitgroeien dan hagen. Je hebt bijgevolg ook een pak minder onderhoud: eens om de vijf jaar snoeien volstaat. Heggen kunnen ook uit één of meerdere soorten bestaan, meestal komen ze gemengd voor. Ze vormen een mooi contrast met strakke hagen in de buurt.

Mogelijke soorten zijn haagbeuk, hazelaar, gelderse roos, rode kornoelje, sleedoorn, veldesdoorn.

De plantafstand bij hagen is vier tot vijf stuks per lopende meter. Bij heggen hanteren we een afstand van 0.5m tussen de planten. Bij meerdere rijen

in een heg is een tussenafstand van 1m tussen de rijen aangewezen. Bijgevolg worden de planten onderling in driehoeksverband geplant zodat een mooi samenhangende heg wordt gecreëerd.

Houtkant

Houtkanten vragen meer ruimte dan hagen en heggen en bestaan uit verschillende soorten struiken en/of bomen. Houtkanten werden vroeger veelvuldig aangeplant met als voornaamste doel houtopbrengst, maar ze fungeerden ook als windscherm, schaduwbrenger of als perceelsscheiding. Ook vandaag hebben houtkanten deze functies nog, maar het ecologische en landschappelijke aspect ervan wordt steeds belangrijker: ze bieden nest-, schuil- en voedselge-

legenheid voor vogels en zoogdieren en dragen bij tot een aantrekkelijk landschap.

Het onderhoud van houtkanten is zeer beperkt, ze vragen slechts een kapbeurt om de vijf tot tien jaar. Nadien lopen de struiken gewoon opnieuw uit. Naargelang de grootte van de houtkant, beheer je de houtkant best in verschillende fases, zodat er toch altijd nog iets blijft staan. Mogelijke soorten zijn haagbeuk, hazelaar, gelderse roos, rode kornoelje, els, veldesdoorn, zomereik, lijsterbes, enz.

Houtkanten kunnen tussen de 3 en 6 meter breed worden. De plantdichtheid kan telkens verschillend zijn, afhankelijk van het doel en de beschikbare ruimte.

Meestal worden de struiken in driehoeksverband aangeplant met ongeveer een halve meter tussen de planten in de rij en 1 tot 1,5 meter tussen de rijen onderling.

Tip

Gebruik bodembedekkers onder bomen en heesters zodat onkruid geen kans krijgt om te overleven!

“ Het lijkt me evident dat, als je de mogelijkheid hebt, je mee zorgt voor de instandhouding van de biodiversiteit door middel van landschapselementen. ”

8.3. Snoei- en leivormen

Als er weinig ruimte is, worden hoogstammige bomen vaak niet geplant uit schrik voor een te overladen en hinderend effect. Om toch een driedimensionaal effect te bekomen kun je werken met snoei- en leivormen.

Een veel voorkomende toepassing is een constructie van leibomen, waarbij de takken in een horizontale richting geleid worden. Ieder jaar dient de boom teruggesnoeid te worden tot op de gesteltakken of 'liggers'. Een veelvoorkomende leiboom is de leilinde, die vroeger zeer veel voorkwam op boerderijen. Uiteraard komen ook andere soorten hiervoor

in aanmerking zoals sierpeer met de prachtige witte bloesems, amberboom, plataan of wintergroene soorten zoals steeneik of glansmispel. Al deze soorten verdragen zeer goed snoei en hebben buigzame takken die makkelijk uitlopen.

Strak geschoren massieven kunnen hoge kale muren van bedrijfsgebouwen een groene tint geven. Je kunt ze in zuil- of piramidevorm snoeien. Langs bedrijfsgebouwen kun je ze in een bepaald verband of ritme aanplanten, zodat muren minder lang en dominant lijken. Een dichte bodembedekker eronder en de kous is af.

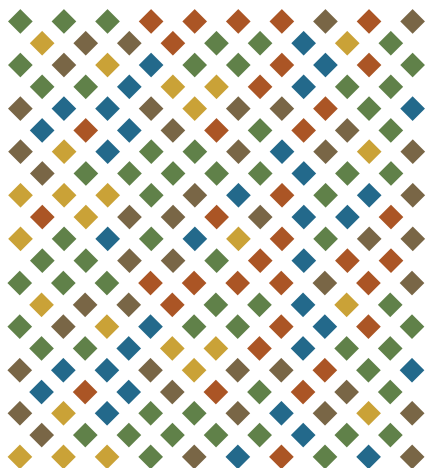
Tip

In het tuingedeelte van je bedrijf accentueren snoei- en leivormen paden en doorgangen of zijn ze gewoonweg een blikvanger. Snoeivormen gecombineerd met hagen creëren vaak ook een boeiender en minder ééntonig beeld dan enkel hagen.

Let op! Leibomen en snoeivormen vragen veel én jaarlijks onderhoud!

“ Het is goed voor de hele sector dat we geïntegreerd en verzorgd bij de consument overkomen. ”

Weetje

Wanneer een leiboom niet hoger is dan 3 meter, mag hij op 50 centimeter van de perceelsgrens geplant worden. Dan geldt dezelfde regelgeving als bij hagen.

8.4. Moestuin

Vroeger was er op bijna elk erf een moestuin, omdat landbouwers zichzelf het hele jaar door van eigen groenten en fruit moesten voorzien. Tegenwoordig is het eerder een luxe en de trots van de eigenaars om eigen geteelde groenten te eten.

Heb je zelf ook tijd en zin om een eigen groente- en fruittuin aan te leggen? Hou dan zeker rekening met volgende tips.

- ♦ Kies de ideale plek uit voor de moestuin. De voorkeur gaat uit naar een beschutte, zonnige plaats, niet in het midden van het erf, maar wel dicht bij de keuken.
- ♦ Je kunt een zone omzomen met hagen om de nodige beschutting te bekomen. De hagen brengen trouwens structuur in de winter en de zomer en verbergen ook het soms rommelige uitzicht van een moestuin.
- ♦ Uiteraard kun je in of naast een moestuin ook fruit aanleggen. Je kunt aparte struiken gebruiken, maar je kunt er ook een haag mee maken. Een bessen- of pluktuin met o.a. rode bessen, witte bessen, kruisbessen, frambozen, enz. is bovendien een paradijs voor kinderen. Naast klein-fruit kun je ook pitfruit mee in een fruithaag verwerken.

Naast groenten en fruit komen ook kruiden aan bod in de moestuin. Een leuk idee is om te werken met kruidenbakken of moesmanden, dit zijn verhoogde bakken in vlechtwerk van bijvoorbeeld hazelaar of wilg. Het is een natuurlijk materiaal, dus heel erg duurzaam zijn ze niet, maar je kunt ze wel zelf maken met snoeiafval. Wanneer je weinig ruimte hebt voor moesmanden, kun je ook een aantal potten op het terras of naast het keukenraam zetten.

8.5. Boomgaard

Bijna iedere hoeve had vroeger een moestuin en een boomgaard. Beide hadden voornamelijk een nutsfunctie: de productie van fruit voor eigen gebruik of voor verkoop.

De restanten van oude boomgaarden, maar ook nieuw aangeplante boomgaarden hebben vandaag meerdere functies en waarden dan enkel en alleen het economische aspect.

- ♦ Landschappelijk: een boomgaard geeft een meerwaarde aan de omgeving door zijn prachtige bloesems in het voorjaar en de vruchten in het najaar.
- ♦ Ecologisch: het is een bijzondere biotoop voor vogels, insecten en kleine zoogdieren.

- ♦ Historisch: oude variëteiten worden aangeplant om deze rijkdom te bewaren.

Bij typische oude hoeves of gerenoveerde hoeves zien we vaker opnieuw een boomgaard opduiken. Maar ook op hedendaagse bedrijven planten land- en tuinbouwers in restzones soms enkele fruitbomen aan.

Fruitbomen kun je in drie vormen krijgen: laag-, half- en hoogstam.

- ♦ Laagstammen vormen takken op 70 à 80 centimeter en plant je best 2 tot 3 meter uit elkaar. Ideaal voor de kleinere tuin.
- ♦ Halfstammen worden het meest aangeplant. Ze vormen takken op ongeveer 120 centimeter en worden

uit elkaar geplant met een tussenafstand van 4 tot 6 meter.

- ♦ Hoogstammen vormen hun takken op 2 meter en moeten zeker 7 tot 8 meter, en liefst zelfs 10 meter uit elkaar worden geplant. Het worden immers grote bomen!

Heb je niet veel plaats en wil je toch graag je eigen fruit kweken? Kies dan voor leifruit. Geef ze een warme standplaats en leid ze in de vorm die je het mooiste vindt.

De keuze aan fruitbomen is zeer groot en hangt van je persoonlijke smaak af. Plant fruit dat je graag eet, en dat bij voorkeur witziekte- en schurftresistent is. Hou ook rekening met de eisen voor bestuiving, standplaats, grondsoort en de pluktijd. Een mix van appel, peer, pruim en krik of kers geeft meteen een echt boomgaardgevoel.

Denk er wel aan dat een boomgaard een aantal keren per jaar degelijk onderhoud vraagt. Zo moet hij zeker één keer per

jaar goed bemest worden en is zomer- en wintersnoei vereist.

Het snoeien van hoogstamfruitbomen is niet evident. Dit vraagt specifieke kennis en ervaring.

Wil je je eraan wagen en 's zomers heerlijke vruchten plukken en verwerken, informeer dan zeker bij de Nationale Boomgaardenstichting. Zij geven geregeld snoeicursussen, infosessies omtrent ziekten bij fruit, maar ook oculeren en enten zijn thema's die aan bod komen. Bovendien kun je bij hen terecht voor de aankoop en de keuze van de soorten.

Wanneer je dieren in de boomgaard wil laten lopen, denk er dan aan dat je de stammen beschermt met boombeschermers tegen vraatschade.

Meer info vind je op www.boomgaardenstichting.be of in de Fruit-Wijzer van de provincie Antwerpen.

8.6. Klimplanten

Klimplanten zijn ideaal om kale, lange, hoge en stenige gevels van land- en tuinbouwbedrijven te bekleden. De klimplanten zorgen voor een verticale begroeiing en geven gevels, hekken, poorten en pergola's een fraaier uitzicht. Iedere klimplant heeft wel iets te bieden: een rijke bloei, een heerlijke geur, een mooi blad of opvallende vruchten.

Enkele suggesties: bosrank, kamperfoelie, wilde wingerd, passiebloem, druivelaar, kiwi, blauwe regen of klimrozen.

Aandachtspunten

- ♦ Sommige klimplanten vragen steun en begeleiding. Bevestig een draadstructuur of klimrek.
- ♦ Als de muren van bedrijfsgebouwen om de zoveel jaar een schilderbeurt nodig hebben, zijn klimplanten niet echt gewenst, tenzij ze samen met het klimrek makkelijk van de muur gehaald kunnen worden. Helaas zijn er weinig klimplanten die zich daartoe lenen.
- ♦ Vergeet niet dat klimplanten in de kleinste barstjes in een muur kunnen kruipen en op die manier grote scheuren in muren kunnen veroorzaken. Vooral bij oudere gebouwen is dit een groot risico.
- ♦ Daarnaast wordt het onderhoud van klimplanten als intensief en tijdsrovend ervaren, waardoor ze in veel gevallen minder geschikt zijn. Soms is het ook beter om kleine stukjes aan te kleden met klimplanten in plaats van volledige muren, want dit komt soms slordig over.

8.7. Erfverhardingen

Erfverhardingen zijn er in zeer veel verschillende materialen, kleuren, formaten en structuren. Een eindeloos assortiment maakt het bijgevolg niet makkelijk om de juiste keuze te maken.

Denk dus goed na waar je welk soort materiaal wil, welk vervoer erover moet en wat er op welke plaats gebeurt. Afhankelijk van de vereiste draagkracht in relatie tot de ondergrond, vlakheid, functie en gebruikcomfort kies je voor een volledig, semi-, of niet-waterdoorlatende verharding.

Waterdoorlatende materialen

Waterdoorlatende materialen zoals grind (rond) en split (hoekig) zijn goedkoop en eenvoudig aan te leggen. Het nadeel van dergelijke granulaten is dat je ze kunt weggrijden. Je moet ze dus om de zoveel jaren aanvullen.

Hoe grover het granulaat, hoe minder onkruidgroei door constante beweging van de korrels. Granulaat heeft bovendien geen voegen en ziet er bijgevolg uit als een groot vlak dat rust en ruimte uitstraalt. Dankzij hun waterdoorlatende eigenschap zijn granulaten ook milieuvriendelijk. Pas wel op voor mosvorming op schaduwrijke plaatsen.

Semi-waterdoorlatende verharding

Een semi-waterdoorlatende verharding is opgebouwd uit losse elementen die in meer of mindere mate (los) met elkaar verbonden zijn. Vaak worden terrassen en tuinpaden rond de bedrijfswoning in deze verharding aangelegd met bijvoorbeeld tegels, kasseien of kinderkopjes en klinkers. Bij deze verharding zijn er voegen die water- en luchtdoorlatend zijn. Bovendien is de verharding makkelijk te herstellen. Weet wel dat hoe meer voegen je hebt, hoe groter de kans op onkruid is.

Niet-waterdoorlatende verharding

Rond de bedrijfsgebouwen wordt heel vaak een niet-waterdoorlatende verharding in beton of asfalt aangelegd. Het materiaal vormt een solide geheel. Onkruid krijgt geen kans, het is makkelijk te reinigen en bovendien ideaal voor grote oppervlakten. Het nadeel is dat het een hele investering is, moeilijk op te breken of te herstellen is en bovendien niet waterdoorlatend is. Opvang van oppervlaktewater op eigen terrein is in dit geval dus een aandachtspunt.

Aandachtspunten

- ♦ Aantal soorten
 - » Gebruik niet te veel verschillende soorten verharding, beperk je tot drie, maximum vier verschillende materialen, vormen en kleuren op het hele bedrijf.
 - » Leg een hiërarchie in de verharding door gebruik te maken van gesloten verhardingen (beton, asfalt), halfopen (klinkers, kasseien) en open verhardingen (dolomiet, grind).
- ♦ Formaten
 - » Hoe groter het oppervlak van de tegel/klinker, hoe breekbaarder het materiaal.
 - » Grote formaten van tegels/klinkers verzakken minder ongelijk dan kleine formaten.
- ♦ Afwatering
 - » Voorzie telkens voldoende helling (min. 1%) om de verharding te ontwateren en geen waterschade aan gebouwen te veroorzaken.
- ♦ Fundering
 - » Ga zeer nauwkeurig na waar gemotoriseerd verkeer komt met een onderscheid tussen auto's en zware vrachtwagens en landbouwmachines. De onderfundering moet eraan aangepast worden om scheuren, verzakkingen of breuken te voorkomen.
- ♦ Onderhoud en onkruidbestrijding
 - » Wees voorzichtig bij het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen en gebruik ze zo weinig mogelijk. Denk in de eerste plaats aan je eigen gezondheid, want deze producten zijn giftig. Hou ook rekening met het milieu. Bepaalde producten die in het verleden gebruikt werden, zijn inmiddels verboden vanwege hun werking en beperkte afbreekbaarheid in ons leefmilieu.
 - » Heb je last van erg veel onkruid en gebruik je liever geen chemische herbiciden? Dan kan een onkruidbrander helpen. Deze machine werkt op basis van hete lucht of vlammen die het onkruid verschroeien. Deze manier is wel enkel geschikt voor verhardingen.
 - » Nog milieuvriendelijker is de mechanische onkruidbestrijding zoals schoffelen, hakken, wieden en reinigen met een hogedrukreiniger, of zware machines zoals bijvoorbeeld borstelmachines. Dit zijn de meest ecologische manieren, maar tegelijk ook de meest intensieve.

8.8. Afsluitingen en poorten

Afsluitingen en poorten spelen verschillende rollen op een agrarisch bedrijf. Meestal omsluiten ze weilanden met dieren. Dan zijn er ook poorten voorzien om de dieren en ook landbouwmachines door te laten.

Uiteraard worden er ook poorten aan de privé- en de bedrijfsinrit geplaatst. Niet alleen om de privacy en veiligheid te garanderen, maar ook om esthetische redenen. Mooi geïntegreerde poorten geven een positieve uitstraling aan je bedrijf.

Tot slot moet je in tijden van crisissen

en ziektes je bedrijf volledig kunnen afsluiten. Het privégedeelte moet echter steeds bereikbaar blijven. Hou hier rekening mee bij de inplanting van nieuwe gebouwen en aanplantingen. Privé- en bedrijfszone moeten zelfs altijd min of meer met elkaar verweven blijven zodat een vlotte circulatie mogelijk blijft.

Het materiaal waarvan poorten en afsluitingen worden vervaardigd is zeer divers. Dit kan gaan van metaal over beton tot hout. Deze materialen kunnen op hun beurt dan nog eens op veel verschillende manieren bewerkt worden.

Poorten

Wanneer je voor hout kiest, geef dan de voorkeur aan FSC of PEFC-gelabeld hout: dit is afkomstig uit bossen met verantwoord bosbeheer. Het duurzaam bosbeheer promoot en waarborgt een economisch leefbaar, milieuvriendelijk en sociaal gunstig bosbeheer.

Hout wordt ingedeeld in duurzaamheidsklassen die aangeven in hoeverre het bestand is tegen houtrot.

Duurzaamheidsklasse 1 betekent dat het kernhout nog goed is na meer dan 25 jaar contact met de grond. Hout vraagt een vrij intensief onderhoud om het oorspronkelijke uitzicht van het materiaal gedurende lange tijd te bewaren.

Metaal laat je best behandelen met een coating om roest tegen te gaan en een lange levensduur te garanderen. In principe zijn alle kleuren mogelijk.

Afsluitingen

Houten afsluitingen komen zeer veel voor. Ofwel volledig in hout, zoals kastanje-palen- en hekwerk ofwel houten palen met metalen schrikdraad. Soms wordt schrikdraad ook gecombineerd met betonnen palen wat minder natuurlijk overkomt dan hout.

Probeer zoveel mogelijk met eenzelfde soort afsluiting te werken, dit geeft het mooiste resultaat.

Tip

Wil je een echt natuurlijke afsluiting? Ga dan voor een vlechthaag. Een vlechthaag verschilt van een gewone haag door de door mensenhanden aangebrachte gevlochten structuur. De vlechten kunnen een horizontale of diagonale structuur hebben. De vlechthaag verfraait niet alleen het landschap: vogels gebruiken hem ook om te broeden of als beschutting in het soms uitgestrekte en kale landschap. Bovendien is het een bron van voedsel en een habitat voor zeer veel planten en dieren (ook Rode- Lijstsoorten). Verzorg je de vlechthaag goed, dan gaat ze erg lang mee, er zijn er zelfs gevonden van zo'n duizend jaar oud!

Tip

Ook met een takkenril maak je een natuurlijke afsluiting. Hierbij stapel je snoeihout tussen palen. Een takkenril kun je elk jaar opnieuw aanvullen, omdat de onderste takken samenge-drukt worden. Het is een goedkope manier om snoeiafval te verwerken en het is een onderkomen voor vogels, kleine zoogdieren en insecten.

“ Vele mensen die je ontvangt hebben oog voor wat er groeit en bloeit, en de reacties die er dan op volgen geven je voldoening om zo verder te doen. ”

9. JE BEDRIJF IN DE TOEKOMST: IETS OM REKENING MEE TE HOUDEN!

Gebouwen moeten gerenoveerd worden, stallen worden te klein, je hebt meer ruimte nodig voor machines, je bent van plan je bedrijf uit te breiden,... Een landbouwbedrijf evolueert constant: een logische inplanting van groen is dus erg belangrijk.

De beplanting mag bijvoorbeeld niet hinderlijk zijn voor toekomstplannen, zodat er geen verloren en onnodige investeringen gebeuren. Het zou zonde zijn om te investeren in beplanting die mogelijk al na een paar jaar plaats moet maken voor bijvoorbeeld nieuwe bedrijfsgebouwen.

Als land- of tuinbouwer hou je dit waarschijnlijk wel in je achterhoofd, maar het is ook voor je gemeente belangrijk om hier rekening mee te houden bij het verlenen van de vergunning. Breng je gemeente dus tijdig op de hoogte van je toekomstplannen zodat je niet verplicht wordt om in die bepaalde zone beplanting te voorzien.

10. PLANTADVIES

10.1. Plant streekeigen, inheemse en autochtone planten

De standplaats heeft veel invloed op de levensduur van een plant.

Door de juiste plant op de juiste plek te zetten, zal hij zich beter ontwikkelen zonder ziektes, ouder worden en minder onderhoud vragen. Een boom die bijvoorbeeld niet van natte voeten houdt, zet je niet op een plek met slechte ontwatering, en eentje die van zon houdt zet je niet in de schaduw van een gebouw.

Planten moeten met andere woorden bij de standplaats passen. Daarom werken we voornamelijk met inheemse en streekeigen soorten: sterke plantensoorten die weinig gevoelig zijn voor ziekten en plagen en van nature in ons Antwerpse landschap voorkomen. Ze hebben zich in de tijd aangepast aan

ons klimaat waardoor ze ook langer leven. Inheemse en streekeigen soorten vormen bovendien een belangrijke schakel in het biologische leven: het zijn voedsel- en nestelplaatsen voor diersoorten die hier van nature voorkomen. En net dat maakt ze aantrekkelijker voor dieren- en plantenleven dan pakweg coniferen.

Streekeigen bomen en struiken zijn zoals de naam al zegt ook typisch voor een streek, maar kunnen zowel inheems als uitheems zijn.

Om nog een stapje verder te gaan kun je kiezen voor inheemse bomen en struiken van autochtone herkomst. Dit zijn nakomelingen van boom- en struiksoorten die zich na de laatste ijstijd spontaan in onze streken gevestigd hebben. Ze zijn vaak beter bestand tegen uitzonderlijke vorstperiodes en ziektes dan niet-autochtone bomen en ze bieden een grotere biodiversiteit, ze behouden het genetisch erfgoed en ze dragen een grote cultuurhistorie met zich mee.

Tip

Handig bij het kiezen van planten is de Plant-Wijzer van de provincie Antwerpen.

10.2. Voor, tijdens en na het planten

Laat plantgoed nooit zomaar liggen na de aankoop: de wortels mogen in geen geval uitdrogen want dan sterven ze af. Bescherm daarom ook de wortels zorgvuldig tijdens het transport. Als je het plantgoed niet onmiddellijk aanplant, kun je het een tijdje inkuilen op een beschutte plaats. Stop de planten samen in een ondiepe kuil en leg een flinke laag aarde op de wortels.

Voor je begint te planten is het nuttig om de grond te bewerken: verwijder de aanwezige begroeiing zoveel mogelijk en verrijk de bodem eventueel met wat compost.

Bomen

AANPLANTEN

- ♦ Maak de plantput voldoende groot zodat de wortels van de plant uitgespreid kunnen worden zonder ze te plooiën.
- ♦ Gebruik een steunpaal bij hoogstambomen, dit bevordert de verankering van de jonge boom in de grond en houdt de boom recht.
- ♦ De steunpaal (diameter 7 tot 8 centimeter) klop je in de plantput voor je de boom plant.
- ♦ Plaats de steunpaal langs zuidwesten

t.o.v. de boom, zodat die bij felle wind van de paal wegwaait. Als de boom te vaak tegen de boompaal waait, ontstaan er wonden die ziektes kunnen veroorzaken. Laat hem ongeveer 175 centimeter boven de grond uitsteken.

- ♦ De ideale afstand paal-boom is ongeveer 10 centimeter.
- ♦ Gebruik een boomband om de boom vast te maken aan de paal: hang hem in een losse 8-vorm bovenaan de paal en spijker hem daar vast. Doe dat niet te strak en controleer jaarlijks of de band nog goed zit.
- ♦ Zorg ervoor dat de boom niet dieper of hoger komt te staan dan in de boomkwekerij.
- ♦ Hou de boom op de juiste plaats in het plantgat en vul op met aarde tot $\frac{1}{3}$. Schud de boom lichtjes op om de grond tussen de wortels te laten doorglijden zodat er geen luchtholten zijn.
- ♦ Duw de aangebrachte grond lichtjes aan en vul verder aan met aarde tot $\frac{2}{3}$. Schud de boom nogmaals op en

duw iets harder aan.

- ♦ Vul het laatste deel aan en duw vrij krachtig aan.
- ♦ De steunpaal kun je na een vier- tot zestal jaar verwijderen, op voorwaarde dat de boom goed in de groei komt.

Opgelet

Plant de boom niet rechtstreeks op bijvoorbeeld stalmest om verbranding van de wortels te voorkomen. Grond afkomstig uit het plantgat mag je mengen met compost/mest en op dezelfde plek in het plantgat aanbrengen. De diepst uitgegraven aarde moet je dus terug het diepst in de plantput brengen.

Wanneer je bomen aanplant in een weiland waar ook dieren lopen, dien je de bomen te beschermen tegen het vee. Sommige dieren lusten graag een stukje schors, andere gebruiken de stammen om tegen te schuren, en ook verveling kan aanleiding geven tot knabbelen en knagen aan takken en boomschors. Afhankelijk van de

diersoort kies je de juiste methode en materialen. Boomkorven, kastanjehekwerk, kastanjepalen en rasters zijn maar enkele mogelijkheden. Voor een raster worden meestal drie of vier palen met prikkeldraden of fijnmazige draad geplaatst rond de stam. Kastanjehekwerk en boomkorven worden eerder toegepast in stedelijke gebieden en niet zozeer in een landschap.

SNOEIEN

- ♦ Bomen vragen niet veel snoeiwerk, tenzij we het hebben over fruitbomen. Deze eisen toch wel wat vakkennis en regelmatige snoei. Uiteraard is dit afhankelijk van de soort, zo moet

pitfruit op een ander tijdstip en andere wijze gesnoeid worden dan steenfruit.

- ♦ Een aantal basisprincipes waarmee je rekening moet houden bij het snoeien van bomen:
 - » Wanneer de boom beschadigd of ziek hout heeft, snoei je deze weg tot op het gezonde hout.
 - » Behoud de natuurlijke groeivorm van de boom, maak er geen knutselwerk van.
 - » Gebruik steeds goed, scherp en zuiver gereedschap.
 - » Wanneer je een boom vaak snoeit, moet hij ook goed bemest worden.
 - » Snoei niet te veel in één keer en voorkom grote snoeiwonden.

Hagen

AANPLANTEN

- ♦ Een goede grondbewerking is erg belangrijk. Voor het aanplanten van hagen kun je werken met een plantsleuf of met individuele plantgaten. Maak ze voldoende diep en breed en spit ongeveer 50 centimeter om bij planten met losse wortel. Bij kluitplanten is dit anderhalf keer de breedte en hoogte van de kluitplant. Voeg eventueel compost toe en meng dit met de aanwezige grond.
- ♦ Plant de haagplanten even diep als in de kwekerij. Duw de grond goed aan en geef de planten veel water. Blijf bij droog en schraal weer ook

de dagen erna overvloedig gieten, zeker bij planten met losse wortel. Bij kluitplanten is het bovendien aan te raden zo snel mogelijk te planten, hoewel ze meer kunnen verdragen omdat de wortels beter beschermd zijn.

SNOEIEN

- ♦ Met het vormen van een haag begin je best in een vroeg stadium. Jaarlijks moet je de haag zijdelings minstens éénmaal snoeien. Eventueel mogen twee tot drie snoeibeurten voorzien worden. Eenmaal ze de gewenste hoogte heeft mag je ze ook bovenaan snoeien. Vanaf dan snoei je jaarlijks de zijkanten en de bovenkant bij. Je

“ Ik ben erg trots op
onze aanplantingen!
Bedankt! ”

snoeit de zijkanen best niet recht naar beneden, maar bovenaan een beetje smaller dan onderaan zodat het zonlicht ook de onderzijde kan bereiken. Doe dit niet té schuin, want dan is het resultaat minder mooi.

- ♦ Indien nodig mag je de wortels van het plantgoed net voor het planten wat bijknippen. Bij bomen mag je ook de takken tot ongeveer 1/3 inkorten. Er moet een evenwicht ontstaan tussen kruin en wortelgestel. Gebroken en beschadigde wortels of takken snij je best zo recht mogelijk af.

Tip

Je plant best aan wanneer de planten in rust zijn, dus vanaf begin november tot maart (na de bladval en voor het zwellen van de knoppen). Vochtig, zacht en mistig weer is ideaal. Voor bomen en hagen is het tweede deel van het najaar nog het meest geschikt. De grond is nog op temperatuur, de bomen zijn in rust en de wortels kunnen zich afgrendelen. Wacht niet tot in maart: dan loopt het blad al uit en de plant zal dan al zijn energie op de bladgroei richten en niet op de wortelgroei, zodat de plant minder goed aanslaat en veel nazorg vraagt. En dat is kostelijk. Plant in elk geval nooit tijdens natte periodes of vorst!

10.3. Bacterievuur

Bacterievuur is een ernstige plantenziekte, veroorzaakt door de bacterie *Erwinia amylovora*. Vooral bij warm en vochtig weer kunnen aangetaste bomen en struiken in korte tijd zware schade oplopen en zelfs doodgaan. Het vatbaarst zijn de bloemen en de jonge scheuten.

Je herkent bacterievuur doordat bloesems, bladeren en twijgen verschrompelen en verdorren alsof ze door vuur zijn verschroeid. Delen van aangetaste bomen en struiken verkleuren bruinzwart.

Vooral de dwergmispel (*Cotoneaster*), meidoorn (*Crataegus*), appelbomen (*Malus*) en perenbomen (*Pyrus*) hebben veel last van bacterievuur. Andere gevoelige planten zijn: krentenboom-pje (*Amelanchier*), Japanse kwee (*Chaenomeles*), kwee (*Cydonia oblonga*), Japanse mispelboom (*Eriobotrya*), mispel (*Mespilus*), glansmispel (*Photinia*), vuurdoorn (*Pyracantha*) en lijsterbes (*Sorbus*).

Je voorkomt besmetting door hagen en struiken regelmatig te snoeien. Meidoornhagen moeten verplicht gesnoeid worden in de winterperiode, namelijk tussen 1 november en 1 maart (Koninklijk Besluit 23.06.2008).

Bacterievuur is niet te 'genezen'. Om bacterievuur te bestrijden moet je de besmette plantendelen zo snel mogelijk verwijderen en vernietigen.

- ♦ Snoei de besmette delen weg, minstens 50 centimeter onder de laagste infectieplaats.
- ♦ Ontsmet het snoeigereedschap (met Dettol of ontsmettingsalcohol) om verspreiding van de bacterie te voorkomen.
- ♦ Ruim aangetaste plantendelen zo snel mogelijk op door ze te verbranden indien de gemeentelijke regelgeving dit toelaat. Kleine hoeveelheden kun je verbranden in een open haard of kachel.

Opgelet! Je bent verplicht om besmettingen met bacterievuur te melden aan het meldpunt van het Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen (FAVV) via meldpunt@favv.be of tel. 0800/13.550.

Tip

Wees voorzichtig met waardplanten van bacterievuur in de buurt van fruitbedrijven. Het risico op schade is heel groot!

11. VAN GROENSCHERM NAAR LANDSCHAPS- INTEGRATIE

Gemeentes en provincies vragen altijd om een groenscherm te voorzien bij nieuwbouw. Ook rond bedrijfsgebouwen op een land- en tuinbouwbedrijf is groenaanplanting noodzakelijk: een bedrijf zonder groen geeft een kale en koele aanblik.

Maar met groen rond de bedrijfsgebouwen willen we geen groenscherm dat het bedrijf verstopt en camoufleert. Integendeel: de bedoeling is om bedrijven op te nemen in het omliggende landschap en een wisselwer-

king te creëren tussen gebouwen en groenelementen.

Vaak wordt in vergunningen trouwens enkel 'groen' gevraagd, en dit alleen rond de nieuwe infrastructuur. Het is beter om het bedrijf in zijn geheel te bekijken. Soms is om bepaalde redenen immers geen beplanting gewenst naast de nieuwbouw, maar bijvoorbeeld wel elders op het bedrijf waar ze bovendien mooier tot haar recht komt.

Verder spreken we liever niet over

groen'schermen'. De term kan door iedereen anders geïnterpreteerd worden en heeft geen eenduidige definitie. We spreken liever over bedrijfsintegratie of landschapsintegratie, waarbij de landbouwtechnische eisen van bedrijfsgebouwen en de bedrijfsvoering in het algemeen de belangrijkste uitgangspunten zijn. Brede groenschermen van 6 meter breed zijn bijvoorbeeld heel vaak niet realistisch in de huidige bedrijfsvoering op land- en tuinbouwbedrijven.

Het is uiteraard niet de bedoeling dat aanplantingen in conflict komen met de bedrijfsactiviteiten.

Natuurlijk willen land- en tuinbouwers aan bezoekers en recreanten laten zien welk type bedrijf ze uitbaten. En mensen kennis laten maken met de hedendaagse land- en tuinbouw begint met hen te tonen dat de sector aandacht heeft voor architectuur, hygiëne, landschap en ecologie.

12. SECTORSPECIFIEKE KENMERKEN

Afhankelijk van het soort bedrijf dat je hebt, zal je bepaalde tips en aandachtspunten in deze publicatie niet kunnen opvolgen. Alles hangt af van:

- ♦ het soort gebouwen
- ♦ het soort dieren
- ♦ de beschikbare ruimte
- ♦ de hygiënische en veiligheidsnormen.

Kortom: alles hangt af van de sector waarin je je land- en tuinbouwbedrijf uitbaat. Hieronder vind je enkele algemene aandachtspunten die op elk bedrijf kunnen voorkomen.

- ♦ Zorg ervoor dat zonnepanelen niet in de schaduw van hoge bomen en struiken liggen. Kies dus voor een

beplantingsvorm die niet boven de dakrand uitkomt.

- ♦ Sloten moeten vaak meermaals machinaal gezuiverd en leeggemaakt worden met kranen zodat groenaanplantingen niet altijd mogelijk zijn op de kanten. Een goede waterhuishouding op de kavels is van groot belang om de teelten en dieren geen schade te berokkenen. Ga ook zeker na van welke categorie de sloot of rivier is en wie deze beheert, hier hangen verschillende voorwaarden en beheerprincipes aan vast.
- ♦ Hou dieren in weilanden die vlak bij bossen en houtkanten liggen goed in het oog. Ze kunnen last krijgen van teken die mogelijk ziektes veroorzaken.

- ♦ Als er gasleidingen langs of door je percelen lopen, informeer dan bij de distributeur welke beplanting er is toegelaten. Vraag ook een overzicht met voorschriften en veiligheidsmaatregelen.
- ♦ Zorg bij aanplantingen op de perceelsgrenzen dat je geen overlast bezorgt aan je burens. Probeer desnoods samen een oplossing te zoeken waar je allebei voordeel uit haalt.

SECTORSPECIFIEKE AANRADERS EN AFRADERS VIND JE IN DE SECTORGEBONDEN FICHES IN DE BIJLAGE VAN DEZE PUBLICATIE

13. LIJST VAN GEBRUIKTE PLANTEN IN DEZE PUBLICATIE

“ Van een bedrijf dat er kaal en onverzorgd uitziet aan de buitenkant zal het publiek snel denken dat dit ook zo aan de binnenkant is. Met begeleiding van de landschapsarchitecte kan je daar wat aan doen.”

NEDERLANDSE NAAM		LATIJNSE NAAM
amberboom	a	Liquidambar styraciflua
appelboom		Malus domestica
beuk	b	Fagus sylvatica
blauwe regen		Wisteria sinensis
bosrank		Clematis vitalba
Chinese kamperfoelie	c	Lonicera nitida
Chinese kwee		Cydonia sinensis
druivelaar	d	Vitis vinifera
dwergmispel		Cotoneaster sp
eglantier	e	Rosa rubiginosa
els		Alnus glutinosa
es		Fraxinus excelsior
Europees krentenboompje		Amelanchier ovalis
Europese vogelkers		Prunus padus
Gelderse roos	g	Viburnum opulus
glansmispel		Photinia fraseri
haagbeuk	h	Carpinus betulus
hazelaar		Corylus avellana
hondsroos		Rosa canina
hulst		Ilex aquifolium
iep	i	Ulmus minor
Japanse hulst	j	Ilex crenata

NEDERLANDSE NAAM

Japanse kwee
Japanse mispel
kiwi
krenteboompje
kwee
liguster
lijsterbes
meidoorn
mispel
okkernoot
passiebloem
pereboom
plataan
ratelpopulier
rode kornoelje
ruwe berk
schietwilg
sierpeer
sleedoorn
sporkehout
steeneik
veldesdoorn

LATIJNSE NAAM

Chaenomeles japonica
Eriobotrya japonica
k Actinidia deliciosa
Amelanchier lamarckii
Cydonia oblonga
l Ligustrum vulgare
Sorbus aucuparia
m Crataegus monogyna
Mespilus germanica
o Juglans regia
p Passiflora caerulea
Pyrus communis
Platanus acerifolia
r Populus tremula
Cornus sanguinea
Betula pendula
s Salix alba
Pyrus calleryana Chanticleer
Prunus spinosa
Rhamnus frangula
Quercus ilex
v Acer campestre

NEDERLANDSE NAAM		LATIJNSE NAAM
venijnboom		Taxus baccata
vlier		Sambucus nigra
vuurdoorn		Pyracantha
wilde wingerd	W	Parthenocissus sp
wintereik		Quercus petraea
winterlinde		Tilia cordata
zomereik	Z	Quercus robur

In de bijlage van deze publicatie vind je ook een
overzichtslijst met giftige planten voor mens en dier.

14. SLOTWOORD

Dankzij het project 'Erven in het landschap: van ontwerp tot beheer' is deze publicatie tot stand gekomen. We hopen dat we je als land- of tuinbouwer aangemoedigd hebben om gebruik te maken van deze talloze tips, suggesties en voorbeelden om je bedrijf zo goed mogelijk te integreren in ons Antwerpse landschap.

Ook hopen we dat we je als gemeentebestuur op weg hebben geholpen bij het verder uitwerken van het beleid, en dat je kennis hebt gemaakt met de beperkingen, maar ook met de vele mogelijkheden om land- en tuinbouwbedrijven doordacht te integreren in het landschap.

We doen ons uiterste best om onze dienstverlening verder te zetten in de toekomst zodat we je kunnen blijven ondersteunen met erfbeplantings- en landschapsbedrijfsplannen en met tips en aanbevelingen opdat nog meer land- en tuinbouwbedrijven in onze provincie pareltjes in het landschap worden.

Graag willen we ook de Antwerpse land- en tuinbouwers bedanken voor hun gastvrijheid en bijdrage aan de mooie foto's in deze publicatie!

Het project 'Erven in het landschap: van ontwerp tot beheer' werd gerealiseerd in het kader van het programma voor plattelandsontwikkeling PDPO II en gefinancierd door de provincie Antwerpen, de Vlaamse overheid en het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO).

Promotor: Hooibeekhoeve, provinciaal praktijkcentrum voor melkvee, voedergewassen en plattelandsontwikkeling (Geel)

Copromotoren:

- ♦ Proefbedrijf voor de Veehouderij, provinciaal praktijkcentrum voor pluimveehouderij (Geel)
- ♦ Proefstation voor de Groenteteelt (Sint-Katelijne-Waver)
- ♦ Proefcentrum Hoogstraten
- ♦ Natuurwerk vzw
- ♦ Provinciale Landbouwkamer van Antwerpen.

EUROPEES LANDBOUWFONDS VOOR PLATTELANDSONTWIKKELING: EUROPA INVEEST IN ZIJN PLATTELAND

